

RIIGIKOGU

3. istungjärk. **Protokoll nr. 49 (10).**

1921. a.

Sisu: 1. Päewakorra täiendamine. — 2. Komisjoni täiendawad walimised. — 3. Kohtuministri esitis rkl. J. Reinthal'i asjus. — 4. Riigi 1921 a. eelarwe II lugemisel. — 5. Järgmise koosoleku aja ja päewakorra kindlaksmääramine.

Riigikogu koosolek 19. juulil 1921. a. k. 5 p. 1. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 69 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab esimees **O. Strandman**, wahepeal abiesimees **A. Kerem**.

Sekretääri kohal sekretäär **A. Tupits**.

Walitsuse lauas istuwad: põllutöominister **B. Rostfeldt**, haridusministri abi **Fr. Sauer**, peakontrolöör **J. Merits**, hiljem ilmub tööstus-kaubandusminister **J. Kukk**.

Koosolek algab kell 5,25 min. p. l.

1. Päewakorra täiendamine. Juhataja **O. Strandman**: Awan koosoleku. Juhatus teeb ettepaneku päewakorda täiendada kohtuministri esitisega Riigikogu liikme **J. Reinthal'i** asjus. See esitis on Riigikogu liigetele laiali laotatud. Juhatus teeb ettepaneku seda esimeseks päewakorra-punktiks wõtta.

M. Neps (sd.): Panen ette päewakorda täiendada komisjonide täiendawate walimistega.

Juhataja **O. Strandman**: Misuguseks päewakorra-punktiks soowite panna komisjonide täiendawad walimised?

M. Neps (sd.) Esimeseks!

Juhataja **O. Strandman**: On ettepanek tehtud esimeseks päewakorra-punktiks komisjonide täiendawad walimised wõtta. (Hääletatakse.) Ettepanek on wastu wõetud. Siis on juhatus ettepanek wõtta täna päewakorda kohtuministri esitis Riigikogu liikme **J. Reinthal'i** asjus. (Hääletatakse.) Seega on otsustatud see esitis ka päewakorda wõtta. Esimeseks päewakorra-punktiks on otsustatud wõtta komisjonide täiendawad walimised, nii jääks see esitis teiseks päewakorra-punktiks. (Hääletatakse.) Seega

on see ettepanek wastu wõetud. Kolmas päewakorra-punkt oleks siis eelarwe.

2. Komisjoni täiendawad walimised. **M. Neps** (sd.) Panen ette väliskomisjoni rkl. **K. Ast'i** asemele walida rkl. **M. Martna**.

Juhataja **O. Strandman**: On ettepanek tehtud väliskomisjoni walida rkl. **K. Ast'i** asemele rkl. **M. Martna**. Juhatus ei ole mingisugust teadet tulnud, et herra **Ast** oleks välisasjade komisjonist tagasi astunud. See peaks kirjalikult sisse antud saama. Niisugune kord on ikka olnud. Ma ei tea, kas lepitakse ühe Riigikogu liikme suusõnalise teadaandega. (**J. Hünerson** (põl.) Kirja peab pärast sisse andma.) Kas sotsiaaldemokraatlise rühma juhatus liikmed toetawad rkl. **M. Neps'i** ettepanekut? Kahjuks ei saa ma mitte ühe Riigikogu liikme ettepanekut hääletamisele panna. Kas tehakse teisi ettepanekuid komisjonide täiendawate walimiste asjus? Ettepanekuid ei tehta, seega on see päewakorra-punkt läbi.

3. Kohtuministri esitis rkl. J. Reinthal'i asjus. Teine päewakorra-punkt on kohtuministri esitis rkl. **J. Reinthal'i** asjus. Palun sekretääri ette lugeda.

Sekretäär **A. Tupits**: „Riigikogu Juhatusel. Riigikogu Juhatus kirja puhul Wabariigi Walitsusele 18. juulist 1921. a. Nr. 1367, mis riigiwanema asetäitja resolutsiooniga sellest samast kuupäewast minu korraldusesse on saadetud, teatan järgmist:

Leian, et Eesti wabariigi põhiseaduse § 49 põhjal minul praegusel silmapilgul mingit õigust ei ole **J. Reinthal'i** wabastamise asjas korraldusi teha.

J. Reinthal on sel ajal kohtuwõimude poolt wahi alla wõetud, kui tema weel mitte Riigikogu liige ei olnud.

Tähendab, wahiallawõtmine on seaduslik korras sündinud ja **J. Reinthal'i** wõib

wahi alt ainult seaduslikus korras, see on Riigikogu nõudmise peale wabastada.

Kui Riigikogu leidma peaks, et J. Reinthal'i wahiallawõtmine mitte edasi ei tule lükata, jääb tema wahi alla, ja sellepärast oleks igasugune korraldus J. Reinthal'i wabastamiseks enneaegne.

Peale selle ei ole administratiiv wõimudel wõimalik kohtuwõimude määrusi omal heaksarwamisel muuta, kui selleks otsekohe seadusline alus puudub.

Palun sellepärast Riigikogu Juhatus J. Reinthal'i wabastamise küsimust Riigikogule otsustamiseks ette panna.

Lisan juure Tallinna tähtsamate asjade kohtuuriija määruse ära kirja J. Reinthal'i wahi all pidamise kohta. — (alkiri) J. Reichman.

Ä r a k i r i .

M ä ä r u s .

30. juunil 1921. aastal Tallinna-Haapsalu rahukogu tähts. asj. kohtuuriija peale kaebealuse Jüri Jaagu p. Reinthal'i ülekuulamise U. N. S. § 102 põhjal süüdistamises ja silmas pidades, et süüalust raske karistus ähwardab kõigi õiguste kaotamisega, ja p. 6 § 416, 419 ja 421 kaela-kohtu pidamise seaduse põhjal määras:

et kaebealusel Jüri Reinthal'il wõimalust wõtta ennast eeluurimisest ja kohtumõistmisest kõrwale hoida selles asjas, teda edasi wahi all pidada.

Tähts. asj. kohtuuriija (alkiri).

Määrus ja kaebtuse kord on kaebealusele kuulatud 30. juunil 1921. a. (alkiri)

Algkirjaga õige: Tallinna tähtsamate asjade kohtuuriija Uusna.

Juhataja O. Strandman: Kodukorra § 47 põhjal tuleb Riigikogul praegu otsustada, kas selle esitise arutusele kohe minna, wõi teda enne komisjoni anda.

J. Wanja (kom.): Teen ettepaneku seda esitist kohe arutusele wõtta.

J. Uluots (põl.): Senni on Riigikogul niisuguste juhtumistega tegemist olnud, kus Riigikogu liikmed mitte kohtuwõimude poolt ei ole kinni pandud, waid politsei korraldusel. Ma arwan, et juba selle tõttu see küsimus põhjalikumalt arutust nõuab ja ilma ette walmistamata Riigikogu seda otsustada ei wõi. Teiseks on olemas wastaw koosseisu komisjon, kes Riigikogu liigete koosseisu küsimust otsekohe arutama peab. Ei ole mitte otstarbekohane, et Riigikogu seda küsimust enne arutaks,

kui seda wastaw komisjon läbi ei ole waadanud. Sellepärast teen ma ettepaneku, et kohtuministri esitis herra Reinthal'i asjus tuleks koosseisu komisjoni läbiwaatamisele anda. Koosseisu komisjon pärast seda, kui on seda asja põhjalikult läbi waadanud, teeb Riigikogule wastawa ettepaneku.

Juhataja O. Strandman: Kodukorra põhjal antakse selle küsimuse kohta sõna kahele poolt ja kahele wastu.

J. Wanja (kom.): Ma ei leia mingisugust tarwidust olewat seda asja weel komisjoni anda, sest komisjonis on needsamad mehed, kes siin niisamuti oma arwamist wõiwad awaldada. Komisjoni andmisega tahetakse lihtsalt aega pikendada, et Riigikogu liiget kauemat aega oma kohustetäitmisest eemale hoida. Ma panen ette seda asja kohe arutusele wõtta.

Juhataja O. Strandman: Oma ettepaneku toetamiseks on sõna Riigikogu liikmel J. Uluots'al.

J. Uluots (põl.): Niisuguste küsimuste arutamisel nagu praegu, peab rõhku panema selle peale, missuguse kuriteo pealt inimene on kinni wõetud, kas on see mõni suurem kuritegu wõi mõni lihtne seadusest üleastumine. Praegusel korral on aga meil peaaegu täiesti teadmata see süüdistus, mis herra Reinthal'i peal lasub. Teada on meil ainult see paragrahw, mille põhjal teda süüdistatakse. See paragrahw näeb väga rasket karistust ette ja minu arwates oleks Riigikogu poolt uisapäisa talitamine, kui ta otsust teeks ilma asjasse tungimata. Mina ei arwa mitte, et sellega asja arutamine pikale weniks. Komisjon wõib oma koosolekut kohe ruttu pidada ja asja sisuliselt läbi waadata. Nii kahju, kui see ka oleks, arwan, et herra Reinthal selle juures ka ise ei peaks ennast iseäraliseks kannatajaks pidama, kui ta weel 1 ehk 2 päewa kinni peaks olema, sest see oleks ainult endise wangistuse järg. (Naer.) Teiseks tuleks igatahes kaalu peale panna ka asjaolu, et ka Riigikogu autoriteet midagi maksab. See asi, mille pärast teda süüdistatakse, on meile täiesti teadmata ja sellepärast ei wõi mitte uisapäisa toimetada, ilma asja sisuliselt arutamiseta, kohtuwõimudele wahela segades. Enne, kui meie selgesti ei tea, kuidas faktiline seisukord selles asjas on kujunenud, ei wõi mitte Riigikogu seisukohta wõtta ja sellepärast tuleb asi ikkagi komisjoni anda.

Juhataja O. Strandman: Ma panen ettepanekud hääletamisele. (Hääletatakse.) Rkl. Uluots'a ettepanek on 40 häälega, 15 vastu, vastu wõetud ja sellega on otsustatud asja koosseisu komisjoni anda. Rkl. J. Wanja ettepanek sai poolt 15 ja vastu 40 häält, sellega on see ettepanek tagasi lükatud.

J. Piiskar (is.): Ma teen ettepaneku komisjonile ühepäewaline tähtaeg määrata.

Juhataja O. Strandman: On ettepanek tehtud komisjonile tähtaega määrata üks päew. (Hääletatakse.) Ettepanek on saanud poolt 23 ja vastu 31 häält. Sellega on herra Piiskar'i ettepanek tagasi lükatud.

4. Riigi 1921 aasta eelarwe II lugemisel. Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

K. Wirma (sd.): Täiendatud rahasjanduse komisjon, kelle ülesandeks tehti riigi 1921. a. eelarwet läbi waadata, arutas ka muuseas läbi seda korda, kuidas meie eelarwet Riigikogus läbi waadata.

Teatawasti on teistes riikides olemas kord, et need krediitide üksused, mis seadusandlises kogus hääletamisele tulewad ka krediitide ülekanndmise mõttes piiratud üksused on. Komisjon jõudis otsusele, et kui eelarwet niisugusel kujul hääletamisele panna, nagu see Wabariigi Walitsuse poolt on ette pandud, siis koguks neid hääletamisi liiga palju. Ei ole mingisugust tarwidust seda hääletamise protseduuri niisugusel kujul läbi teha, et iga punkti juures hääletada, waid selles asjas oleks teistsugune äramääramine tarwilik. Selle järele kujunes ka wälja see märkus, mida teie leiate riigi kulude-eelarwe lõpus. Komisjon leidis, et eelarwet wõib hääletamise alla wõtta peatükkide wiisi, nii nagu ta on koondatud komisjoni ettepanekus, nimelt selles paljundatud eelarwes, mis rahwasaadikutele on kätte jagatud. Sellepärast teen mina komisjoni nimel ettepaneku eelarwe hääletamise korraks wõtta niisugune kord, et hääletamine sünniks peatükkide kaupa. Komisjonis selgus, et meie ikkagi peaksime eelarwe järjekult läbi minema ja siis oleks wahest see kergem, kui neid pismaid astmeid, mida paragrahwide kujul eelarwes näha, ei tarwitseks üksikult hääletada, waid neid tuleks korraka ühe peatüki piirides hääletada. Komisjonis arutati ka küsimust, kas ei tuleks wahest minna

kunni ministeeriumide piirideni. Komisjon arwas siiski, et tegelikult on kergem ja lihtsam eelarwet arutada peatükkide piirides. Kodukorra § 80 põhjal hääletatakse seaduseelnõud üksikute osade ehk paragrahwide wiisi. Nii on samane hääletamise wiis, nagu komisjon soowitab, kodukorras ette nähtud ja ei käi kodukorra vastu. Teen ettepaneku Riigikogule komisjoni poolt ette pandud eelarwe arutamise ja hääletamise korda vastu wõtta ja seda korda enne ära määrata, kui minnakse üksikute asutuste ja ministeeriumide eelarwete teise lugemise juure.

Juhataja hakkab abiesimees A. Kerem.

J. Uluots (põl.): Selleks, et riigi eelarwet rutemini vastu wõtta ja sellega Riigikogu tööd wiljakamaks ja kiiremaks teha, teen ma järgmise ettepaneku: Lugeda 1921. a. eelarwe seaduse osadeks, mis tulewad kodukorra § 53 ja 80 põhjal hääletamisele: 1) Riigikogu, 2) riigikantsleli (Wabariigi Walitsus), 3) riigikontroll, 4) rahaministeerium, 5) riigi wõlad ja laenu, 6) Kaubandus-tööstusministeerium, 7) toitusministeerium, 8) toitusministeeriumi likwideerimise komisjon, 9) haridusministeerium, 10) kohtuministeerium, 11) siseministeerium, 12) sõjaministeerium, 13) põllutöoministeerium, 14) teedeministeerium, 15) raudteewalitsus, 16) posti-telegraafi-telefoni ametkond, 17) maantee ja sisemiste weeteede walitsus, 18) wälisministeerium, 19) töö- ja hoolekandeministeerium, 20) Riigi keskasutuste erakorralised kulud, 21) Riigi keskasutuste operatsiooni fondid, 22) Korralised tulud, 23) Erakorralised tulud.

Põhjuse, mille pärast ma seda ettepanekut riigi eelarwe läbiwaatamiseks soowitan, ütlesin ma juba alguses. Jääb ainult soowida, et Riigikogu selle ettepaneku vastu wõtaks.

Juhataja A. Kerem: Riigi eelarwe läbiwaatamise ja hääletamise korra kohta on kaks ettepanekut tehtud: üks komisjoni ja teine rahwasaitaja J. Uluots'a poolt.

O. Strandman (töer.): Ma toetan rkl. Uluots'a poolt tehtud ettepanekut. Siin tõuseb kõige pealt küsimus, kas tehtud ettepanek wõimaldab kõiki neid läbi-rääkimisi, nagu komisjoni ettepanek. Ma arwan, et selle juures ei ole mingit kahtlust. Ettepanekud iga peatüki ja paragrahwi kohta tulewad hääletamisele nii

sama, nagu parandused, ja lõpuhääletamised peatükkide ja nende osade kohta jääwad ära. Minu arwates ei ole komisjoni ja herra Uluots'a ettepaneku wahel ühtegi sisulist wahet, wahe seisab ainult arutamise korras. Herra Uluots'a ettepanekut tuleb soowitada, sest selle läbi lüheneb meie töö tuntawalt. Täna-homme wõiwad ilmad kuumaks minna, ja kui meie eelarwet pikalt hakkame arutama, siis wõib tulla, et meie puhkeaega ei saagi, sest sügisel tuleb teist eelarwet arutama hakata. Eelarwe-seadus on meil, nagu herra rahaminister seletas, wäljatöötamisel ja sennikaua kui ta walmis ei ole, on loomulik, et eelarwet herra Uluots'a ettepaneku järele läbi waadatakse. Uus eelarwe-seadus näeb ette, nagu arwata wõib, eelarwe kokkuseadmise Inglise- ehk asjade-süsteemi järele, nagu seda ka herra Laidoner ette kandis. Soowitan, et herra Uluots'a ettepanek wastu wõetaks.

K. Wirma (sd.): Wormiliselt on Riigikogu liikme Uluots'a ettepanek samal pinnal, nagu komisjoni omagi. Et ära määrata seda, mida osaks lugeda tuleb, see on niisugune asi, mida Riigikogu enamus otsustab, nagu ta seda praktiliseks peab. Sisuliselt on aga ettepanekute wahel kaunis suur wahe. Kodukorra § 65 kõneleb sellest, et seaduseelnõu teisel ja kolmandal lugemisel antakse sõna seaduseelnõu iga osa wõi paragrahwi kohta kaks korda: esimene kord — piiramata ajaks ja teine kord 15 minutiks. Kui otsustatakse osade wiisi hääletada, siis saab sõna iga osa lugemise puhul ainult kaks korda, wastasel korral antakse iga peatüki puhul kaks korda sõna. See on nende kahe ettepaneku sisuline wahe ja Riigikogul tuleb seda silmas pidada, kui ta ühte ehk teist ettepanekut hääletab. Igaüks, kes sõna soowib ja ettepanekut tahab teha, peab juba ette warustatud olema ettepanekutega kogu ministeeriumi kohta. Tema peab siis jõudma selle ministeeriumi üksikute paragrahwide kohta tehtawaid parandusi korraga ette panna ja pärastpoole, kui need parandused läbirääkimiste lõpul saawad koondatud juhataja kätte, siis saab tema arwatawasti peatükkide ja paragrahwide järjekorras neid parandusi korraldama. Nõnda, et muud sisulist wahet siin ei ole, kui ainult kõnelemise aja piiramise wahe. Muidugi on siin ka weel muid halbtusi ja üks halbtus oleks, et kui üks osa Riigikogu liikmeid ministeeriumi, kui niisuguse krediidi wastu täiesti mitte ei ole, aga üks peatükk

wastumeelt on, siis wõib ette tulla, et need rahwasaadikud on sunnitud oma hääled terwe ministeeriumi wastu andma, sellepärast, et see osa, mille wastu nad hääletaks, on seal sees. Muidugi tuleb see ka teiste seaduste hääletamise juures ette, aga sisuline osa on see, et kõneaega piiratakse. Mina, toetades komisjoni ettepanekut, ei saa toetada rahwasaadiku Uluots'a ettepanekut.

Juhataja A. Kerem: Ma panen hääletamisele esiteks Riigikogu liikme Uluots'a ettepaneku ja teiseks komisjoni ettepaneku. (M. Martna (sd.) kohalt: Miks Riigikoguliikme Uluots'a ettepanek esimesel kohal on, sest komisjon tegi ju oma ettepaneku enne.) Meil on harilikult niisugune kord olnud, et komisjoni ettepanek wiimasena hääletamisele tuleb, kuna rkl. Uluots'a ettepaneku, kui täienduse peale waadata wõib. (Hääletatakse.) Sellega on rkl. Uluots'a ettepanek wastu wõetud.

Sellega läheb siis Riigikogu eelarwe teisele lugemisele.

Juhatama hakkab esimees **O. Strandman**.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Kana** (loeb):

Riigi 1921. a. eelarwe.

Korralised kulud.

RIIGIKOGU.

Peatükk I.

Riigikogu.

§ 1.	Palgad	13.592.360.—
§ 2.	Korterirahad	669.200.—
§ 3.	Sõidurahad	260.000.—
§ 4.	Esituskulud	150.000.—

Kokku peatükk I 14.671.560.—

Peatükk II.

Kantselei.

§ 1.	Palgad	1.579.500.—
§ 2.	Kantselei kulud	571.500.—
§ 3.	Ajutised tööjõud	705.600.—
§ 4.	Majanduslised kulud	371.943.—
§ 5.	Sõiduabinõud	200.000.—
§ 6.	Ettenägemata kulud	50.000.—
§ 7.	Liikuwara muretsemine	166.500.—
§ 8.	Toetus ja arstiabi	54.918.—

Kokku peatükk II 3.699.961.—

Peatükk III.

Riigikogu walimised.

§ 1. Palgad	50.400.—
§ 3. Kantselei kulud	106.322.—
§ 4. Hääleõigusliste kodanik- kude nimekirjade kokku- seadmine	595 631.—
§ 5. Walimismaterjaali ku- lud ja saatmine	9.975.—
Kokku peatükk III	762.328.—
Kokku Riigikogu	19.133.849.—

J. Wanja (kom.): Panen ette kõike seda eelarwet tagasi lükata, sest töölisel ei ole Riigikogust mingisugust kasu. Kas on siin mingisugust otsust tehtud, mis töörahwale kasulik oleks? Waid teie kinnitate, et töörahwast on tarwis türmi panna ja töörahwalt selle tarwis sisse nõuda ligi 20 miljoni. (N a e r.) Selle peale waatamata, et minu oma palk ka siin sees on... Kuid mina ei tahagi ka seda palka, mis maksetakse ja seda enam, et see palk ka teile ei makseta õiglasel teel. Wõtame Riigikogu kodukorra põhjal palkade maha-wõtmise. Igapäew peetakse kaks koosolekut ja kui teie ühelt koosolekult nendest puudute, sellest wõetakse teil niisama maha, kui mul. Teie ise olete enamuses selles Riigikogus tegewuses, milles mingisugust korda ei ole ja mis rahwa walit-sust ja asja peab juhtima. (N a e r.) Selle-pärast teen mina ettepaneku seda eelarwet tingimata tagasi lükata.

Juhataja **O. Strandman**: Panen hääletamisele eelarwe pealkirja ja esimese jao, see on Riigikogu eelarwe. (Hääletatakse.) See osa eelarwest on wastu wõetud.

Aruandja **J. Kana** (loeb):

RIIGIKANTSELEI.

Peatükk I.

Juhatus.

§ 1. Palgad	540.000.—
§ 2. Esituskulud	500.000.—
§ 3. Korteriraha	120.000.—
§ 4. Toetus ja arstiabi	21.600.—

Kokku peatükk I 1.181.600.—

Peatükk II.

Kantselei.

§ 1. Palgad	1.296.200.—
§ 2. Toetus ja arstiabi	40.000.—
§ 3. Päewa- ja sõidurahad	84.000.—

§ 4. Kantselei kulud	374.000.—
§ 5. Majanduslised kulud	296.000.—
§ 6. Sõiduabinõud	393.000.—
§ 7. Liikuw warandus	345.000.—
§ 8. Ettenägemata kulud	50.000.—
§ 9. Trükitööd	20.000.—
§ 10. Riigiwapi, pitsatite ja lippude walmistamise kulud	300.000.—
Kokku peatükk II	3.198.200.—

Peatükk III.

Riigiraamatukogu.

§ 1. Palgad	363.800.—
§ 2. Toetus ja arstiabi	10.300.—
§ 3. Kantselei kulud	56.000.—
§ 4. Liikuw warandus	200.000.—
§ 6. Ettenägemata kulud	12.000.—
§ 7. Trükitööd	30.000.—
§ 8. Riigiraamatukogu täien- damine	1.500.000.—
§ 9. Päewapiltide kogu	260.000.—
§ 10. Kõitmise kulud	300.000.—

Kokku peatükk III. 2.732.100.—

Peatükk IV.

Wabadusristi osakond.

§ 1. Palgad	68.400.—
§ 2. Toetus ja arstiabi	3.500.—
§ 3. Wabadusristide walmis- tamise kulud	1.640.000.—

Kokku peatükk IV 1.711.900.—

Peatükk V.

Riigiarhiiw.

§ 1. Palgad	406.680.—
§ 2. Toetus ja arstiabi	9.100.—
§ 3. Kantselei kulud	56.000.—
§ 4. Majanduslised kulud	91.000.—
§ 5. Liikuw warandus	70.000.—
§ 6. Ettenägemata kulud	30.000.—

Kokku peatükk V 662.780.—

Peatükk VI.

Statistika keskbüroo.

VI A. Juhatus.

§ 1. Palgad	180.000.—
§ 2. Toetus ja arstiabi	6.000.—

VI B. Kantselei.

§ 1. Palgad	364.110.—
§ 2. Toetus ja arstiabi	13.400.—
§ 3. Päewa- ja sõidurahad	100.000.—

§ 4.	Kantselei kulud	250.000.—
§ 5.	Majanduslised kulud	128.000.—
§ 6.	Liikuw warandus	300.000.—
§ 7.	Ettenägemata kulud	50.000.—
§ 8.	Trükitööd	600.000.—

VI C. Üleüldine osakond.

§ 1.	Palgad	305.440.—
§ 2.	Toetus ja arstiabi	10.330.—

VI D. Kaubandus-tööstusosakond.

§ 1.	Palgad	243 040.—
§ 2.	Toetus ja arstiabi	10.000.—

VI E. Põllumajanduse osakond.

§ 1.	Palgad	291.840.—
§ 2.	Toetus ja arstiabi	12.000.—

Kokku peatükk VI 2.864.660.—

Peatükk VII.

Riigi majandusnõukogu.

§ 1.	Palgad	34.560.—
§ 2.	Kantselei kulud	4.200.—

Kokku peatükk VII 38.760.—

Kokku riigikantselei 12.390.000.—

Juhataja O. Strandman: Enne kui ma sõna annan, palun neid Riigikogu liikmeid, kes parandusi teevad, kirjalikult peatükk ja paragrahv ära tähendada, et segadusi ei tuleks.

J. Wain (sd.): Lugupeetud rahva-saadikud! Riigikantselei on teatud määral nagu keskkohk walitsuse juures ja wõib wäga tähtsal mõõdul teisi walitsuse asutusi iseloomustada. Ja siin on need samasugused asutused, mille juures ühte ja teist soowida jäi, asutused, millel puuduwad põhikirjad, seesama segadus, mis mujalgi ette tuleb, — ühesõnaga: laps mitte wõõrast perekonnast, waid täitsa omasuguste seast.

Tahaksin peatada peatükk III juures, mis sisaldab kulusid riigiraamatukogu peale. Riigiraamatukogu on juba üks niisugustest iseäralistest asutustest, mille kohta weel õieti selgusele ei ole jõutud, mida tema meil olema peab, kas keskraamatukogu wõi parlamendi raamatukogu. Herra haridusminister Treffner kawatses temast omalajal keskraamatukogu teha; mingisuguste, minule teadmata takistuste pärast jäi tema kawatsus läbi wiimata ja praegu ei ole tema, s. o. raamatukogu, ei üks ega teine. Meie parlament ei leia te-

mast mitte tarwilikul määral neid raamatuid, mis temal oma töö juures tarwis läheks, kuid meie arheoloogid, keeleteadlased ja täheteadlased wõiwad sealt mõnesuguseid allikaid leida, ilma et neid keegi tarwitaks, sest niisuguste teaduste kohta on raamatuid ülikooli juures saada ja see wähe osa, mis siin olemas on, jääb tarwitamata. Tahetakse aga teisi, hädasti tarwilikka raamatuid juure osta, siis ei leidu ruumi, kuhu neid praegu mahutada wõiks. Mispärast ei ole riigikantselei ega selle raamatukogu juhatus tarwilikka teid otsinud, kuidas seda küsimust lahendada. Täitsa arusaamatu on, et riigiraamatukogu juhatusel teadmata on, missugust otstarbet raamatukogu täitma peab ja sellest siis ka tuleb, et teda niimoodi korraldada ei saa, kui waja oleks. Nii raamatukogu täiendamine, kui ka raamatute wäljaandmine jätab palju soowida. Raamatukogu täiendamine, kui ta peab parlamendi teenistuses olema, ei wõiks ometigi olla täielikult raamatukogu juhatusel, waid ka Riigikogu käes. Kõik need on wäga soowimata nähtused ja peaks olema juba wiimane aeg selle raamatukogu täiendamise ja tema otstarbe kohta selgusele jõuda. Sotsiaaldemokraatlisel rühmal on soow ja nõudmine, et wastawad asutused, — tehku seda riigikantselei, kelle juhatusel all riigiraamatukogu on, ehk tehku seda riigiraamatukogu juhatus, tarwilised sammud astuks. Õieti ei saa siin otsekohe kellegile süüdi mõista, sest riigiraamatukogul puudub põhikiri ja seepärast ei saa teda wõtta, kui teatud asutust. Tarwis aga on, enne kui summasid wälja anda, teada, kellele ja mis otstarbel neid antakse. Wastasel korral wõib juhtuda, et üks osa neist summadest läheb niisuguse kirjanduse muretsemiseks, mis Tartus ehk mõnes teises kohas juba olemas on, kuna neid raamatuid, mida meil tingimata tarwis oleks, osta ei saa, sellepärast et summadest enam ei jätku. See on täiesti haiglane nähtus ja ma arwan, et kõik liikuja waranduse muretsemine, kui ka raamatukogu täiendamine täitsa enneaeagsed on, senni kui ei teata, missugusel sihil selleks otstarbeks antawad summasid tarwitatakse ja Sotsiaaldemokraatide rühm keeldub nende summade poolt hääletamast.

Peale raamatukogu osa on sel raamatukogul weel mingisugune arhiivi osa. Haridusministeeriumil juba on nii nimetud foto-arhiiv, sõjaminiisteeriumil on wabadsõja päewapiltide kogu, sest sõjaajal kulutati seks otstarbeks kaunis suur summa

ära. Iga wäeosa juures oli päewapiltnik, kes kõikidest sündmustest, maakohtadest ja tegelastest üleswõtteid tegi. Ma ei tahaks mitte mõelda, et kõik need päewapildid sõjaajal kaotsi oleks läinud, waid osa neist on alles, ja kui haridusministeeriumil ka oma arhiiv on, siis on täitsa otstarbetu, et meie riigiraamatukogu omale ka weel mingisugust päewapildi kogu soetab, selle jaoks summasid tarwitab. Mina isiklikult pean ütleva, et need summad siin täitsa ilma kasuta sisse on jäänud. Kui meil aga sõjaaegseid päewapilte alal hoida tahetakse, siis peaks nende alalhoidmine niisuguse asutuse käes olema, kes seda asja paremini tunneb. Praegu ei huwita need pildid wõib olla kedagi, aga pärast, kui nad juba ajalooliseks on muutunud, tahetakse neid waadata ja nüüd peab selle eest hoolitsema, et waatajad mitte paljast luitunud halli paberit ei näeks.

Siis ma puudutaksin weel meie wabadusriisti osakonda. Minul on teadmata, kas herradel rahwasaadikutel on wõimatus olnud tema järkusid waadelda. Ma ei arwa ka mitte. Olen isiklikult sarnasele seisukohale asunud, et praegusel ajal ristidega inimesi dekoreerida ei maksaks. Ristide walmistamine on suuri kulusid nõudnud ja nad on õige lopergused wälja kukkunud. (Wahelhüüe: Ega siis ristid ümmargused ei ole.) Loperguse all mõistetakse asja, mis ilma ilutundeta kokku seatud. Ristid ei ole oma wäljatöötamise ja koosseisu poolest niisugused, mille peale raha oleks wõinud wälja anda, sest nad on mitmest tükist ja mitmesugustest materjaalidest kokku seatud ja ma arwan, et nad kandmise juures kaua wastu ei pea. Kui ristikesi oleks tahetud wälja anda, siis oleks wõidud neid walmistada, kas ühest tükist wõi ka kahest, aga igatahes mitte mitmest materjaalist, millepärast nad nüüd kandmiseks täiesti kõlbmatad on wälja tulnud. Sotsiaaldemokraatide rühm leiab, et sarnast summat niisuguse asja peale wälja anda ei wõi ja keeldub selle poolt hääletamast.

Siis peaks ma weel tähendama meie riigiarhiivi kohta. See on ka asutus, mida asja enese pärast ei korraldata. Inimesed kellel tahtmist on olnud sinna sisse pääseda, kaebawad, et riigiarhiivi sissepääsemine raskem olla, kui taewariiki pääsemine. Kunstiosakonna juhataja herra Kristjan Raud'i arwamise järele ei pruugi ükski inimestele palju awada, sest siis wõiks sinna õhk ja niiskus pääseda, mis neid muistseid asju kõdundaks, ehk mõni

kuri silm mõne asja peale waadata, mis selle olemasolu peale halwasti mõjuks. Ma tahaks soowi awaldada, et riigikantselei selle korraldamise oma peale wõtaks ja kui juba midagi üleriiklist asutakse, siis see ka oma otstarbele wastaks.

Üks suurematest asjadest, mida meie riigikantselei eelarwes näeme, on statistika keskbüroo. Siit kõnetoolilt on juba mitu korda seletatud, et meie statistika asi lonkab ja see on täitsa õigus, kuid ma pean kahjatsedes ütleva, et ta lonkab samuti, nagu kõik meie walitsuse asutused. Statistika büroo pannakse käima suure müra ja käraga ilma, et aega oleks otsida inimesi, ja waadelda kuidas nad töötada suudawad. Meie statistika keskbüroole ei ole korda läinud inimest leida, kes kodumaal statistika alal töötanud oleks, waid meie ajutise statistika büroo juhataja kohale on pandud isik, kes meie oludele wõõras on ja sellepärast on arusaadaw, et tema meie statistika asja õieti ei saa wõtta. Meie teame, kuiwõrd puudulised andmed andsid wallawalitsused ja põllumehed 1919 a. kartulite kohta, mille tõttu kartulite wäljavedu seisma pandi, mis oma kohast küll väga hea oli, sest et kartulihinnad alanesid. (J. Hünerson (põl.) kohta: Kartuli wäljavedu ei pandud sugugi sellepärast seisma!) Lubage herra Hünerson, kartulite wäljavedu pandi seisma, sest karteti kartulite puudujääki meie enda juures; ja selle juures eksiti suuresti; meie põllumehed ja wallawalitsused olid tootlusministeeriumile väga ekslikud andmed annud. Ma kordan sedasama, mida väga palju alla kriipsutatud sai alamkommisjonis, et kui on kinnitatud koosseis statistika keskbüroo juures, et siis ei peaks statistika büroo mitte nii suures ulatuses tööle hakkama, nagu ta praegu kawatseb, waid ta peaks töötama ainult nende isikutega, kes waremalt statistika alal töötanud on ja heatahtlikult asja wõtawad. Muidu wõime meie seista sarnaste nähtuste ees, nagu herra Laidoner ette tõi linna elanikkude arwu kohta, kus wäikene eksitus sisse oli tulnud selle tõttu, et Tallinna linna elanikkude arw wälja jäetud oli. Walitsused ei ole ka selle eest hoolitsenud, et wahetork praegu ministeeriumide juures olevate statistika osakondade ja statistika keskbüroo wahel lahendatud oleks. Statistika keskbüroo juhataja lootuse järele annawad ministeeriumid oma isikud ja samuti oma tööde materjaalid statistika keskbüroole üle. Kuid olud on teistsugu-

sed, — üht ja sedasama tööd tehakse kahes asutuses, võib olla kahesuguste andmete põhjal, nõnda, et seda statistika materjaali, mis sarnasel töötamisel saadud, küllalt usaldusväärilisena võtta ei saa. Võib olla suudavad asutused omavahel nii kokkulepliku meeoleolu luua, võib olla on juba loonud, ja moodustavad siis koduse kokkuleppe, kuid sarnane kodune kokkulepe ei anna tagajärgi, mille peale midagi kindlasti põhjendada võiks. Sellepärast oleks minu soov riigikantselei kohta see, et ta katsuks kõikide oma eriosakondadega tegutseda kindlates piirjoontes ja selle asemel, et ennast laiutada, asjasse rohkem süveneks.

J. Piiskar (is.): Riigikantselei peaks loomulikult eeskujuks olema kõikidele teistele walitsuse asutustele riigis, sest tema asub walitsuse juures, kes kõikidele teistele riigiäsatustele tooniandjaks orgaaniks on. Selles mõttes peab ta wastupeegeldust pakkuma sellest, missugune meeoleolu walitseb üksikutes kantseleides ja walitsuse asutuste osakondades asjaajamise suhtes. Kui riigikantselei eelarwe alamkomisjonis läbiwaatamisel oli, siis juhti muuseas tähelpanu ka selle peale, et suurem jagu palwekirjadest, mis saadetud riigivanema ehk riigikantselei nime peale, kuude kaupa seisawad wastamata, mõnikord isegi aastate kaupa. Sagedasti ei arwata tarwiliuks nende peale üleüldse wastata. Kui komisjonis selle peale tähelpanu juhti, siis ei toonud riigisekretäär selle asjaolu selgituseks muud ette, kui seletas, et olla tarwitusel niisugune wiis, et kirjad saadetakse harilikult wastawale ametiasutusele, kellesse asi otsekohe puutub, edasi ja siis olla juba teatawa ametkonna asi, kas selle peale wastatakse, wõi ei. Riigikantseleil ei olla huwi, ega tarwidust teada saada ehk informeeritud olla edasisaadetud palwekirjade edaspidisest saatusest, sest asi on nende käest juba ära. Kui aga tähendati, et riigikantselei teistele ametiasutustele asjaajamisel peaks eeskujuks olema ja saadud kirjade peale wastama, siis öeldi, et põhjuseks, miks palwekirja peale ei wastata, olla see asjaolu, et puududa 10-margaline tempelmaks. See imelik tempelmaks on siis süüdi, mille pärast kirjad wastamata seisawad, mille pärast ka kodanikud sagedasti igast riigi serwast mitu korda pealinna sõidawad, et asja käigust teateid saada. Nähtawasti ei oska riigikantselei teed leida, kuidas selles mõttes rahwa soowidele ja rahwa tarwidustele wastu tulla.

See on wäga iseloomulik mitte ükski riigikantseleile, waid ka teistele walitsuse asutustele, kes nähtawasti mitte ei tea, wõi ei tunne, et nemad rahwa pärast olemas aga mitte rahwas nende pärast.

Weel teisi puudusi wõime leida riigikantselei juures, nimelt ei näi temal mingisuguseid loowaid ülesandeid olewat. Riigiraamatukogu, mis kantselei külge koidetud, on korraldamata, samuti wõiks nii mõndagi teist asja weel näidata. Selle wastu aga kulutab kantselei suuri summe niisuguste asjade peale, millest üleüldse aru ei saa, miks nad olemas. Wõtame näituseks peatükk II — riigiwapi muretsemine. Selleks on terwelt 300.000 marka eelarwesse ülesse wõetud. Need „wapid“ on Parikas'õ fotoäri ukse kõrwal üles pandud — linnud, mida mõned kulliks, teised aga ronkadeks, wõi waresteks arwawad, — milleks neid tarwis, ei suuda küll aru saada. Ma ütlesin selle asja kohta sama, mida ma ütlesin wälissaatkondade kohta, nimelt, et teistel riikidel on wälissaatkonnad, Eesti on ka riik, järjelikult peawad olema ka wälissaatkonnad; teistel riikidel on wapid, Eesti on ka riik, järjelikult peab ka temal wapp olema. Wappideks on teistel riikidel, kas ajaloolised kujud, kotkad, kullid ehk muud sarnased riistapuud, Eesti on nähtawasti tsaari kahepeaga kotkaga nii seotud, et ta kuidagi ei oska ennast ette kujutada riigina ilma selleta. See on iseloomulik joon riigimõtte wäljenduses.

Teine asi, mille peale jällegi hulk tööjõudu ja raha kulutataks, on peatükk III § 9 all tähendatud päewapiltide kogu. Mina olen selle päewapiltide kogu olemise põhjusi järele pärinud ja mulle wastati, et temal mingisugune ajalooline wäärtus olla. Päewapildid on aga kogusse sattunud selles järjekorras, kuidas neid ühel ehk teisel päewapiltnikul korda on läinud riigikantseleile ära müüa, see on täiesti juhuslikult. Seal on näituseks päratu hulk üleswõtteid Riia linnast, neist majadest, kus Eesti „wõidurikaste“ wägede pommide ja suurtükkide kuulide jäljed kõige tuntawamad. Mis jaoks nad Eesti riigi raamatukogus peawad olema, ei tea. Minu teada olid iga wäeosa, iga polgu juures oma sõjawäe päewapiltnikud, kes üleswõtteid tegid. Kui tõesti oli tarwis mingisugust päewapiltide kogu, siis tõuseb kõige pealt küsimus, kuhu need päewapildid jäid ja mis ülesandeid on täitnud need päewapiltnikud, kes aastaid ametis on olnud, palka saanud, hulga materjaali ära tarwitanud? Kas ei ole nad üleüldse mitte midagi tei-

nud, wõi on lihtsalt kõik need kollektsioonid maha müünud?

Mina saan sellest aru, kui mõni eraisik korjab mõnesuguseid märgikesi, üks korjab postmarke, teine wõib olla tühje tikutoose, kolmas wõib igasuguseid üleswõteteid korjata, sest kalduwused on väga mitmesugused. Selle wastu ei wõi ka kellegil midagi olla, kui eraisik miskisuguseid asju korjab, kui seda aga tehakse rahwa rahaga, siis peab igatahes alla kriipsutama, et raisatakse raha ilma et teada oleks, mis tarwis neid pilte korjatakse ja kellele neid vaja. Arwatawasti wisatakse nad hiljem pööningule tolmuma, nagu eelkõnelejagi arwas.

Teine samasugune number on peatükk IV § 3 wabadusriistide walmistamise kulud — üle poolteise miljoni. Peab imestama, kuidas on osatud nii kalli hinna eest niisugust lihtsat alawäärtuslist tööd üles leida. Ma ei taha siin kõnelda, kuipalju nendel ristidel, kui sarnastel üleüldse mõtet on, ses suhtes on meie seisukoht alati selge olnud ja nimelt eitaw. Aga kui seda operatsiooni puht-tehniliselt waadata, siis peab ütlema, et ta niisama õnnetu on, kui operatsioonid lagunud riietega ja teised.

Raamatukogust on eelkõneleja juba kõnelenud, mina ei taha seda kordama hakata. Praegu on seal ainult teataw hulk raamatuid, kuid raamatukogu, kui sarnast, ei ole seal praegu veel mitte, ei ruumide mõttes, ei ka selles mõttes, et ta sisuliselt wastaks nõuetele. Ka raamatud ei ole seal niiwiisi korraldatud, et neid seal tarwitada saaks ja tarwitada wõiks.

Edasi leiame wiimendas peatükis riigiarhiivi. Selleks on küll wõrdlemisi wäike summakene, kuid siin on tarwis silmas pidada seda asjaolu, et riigiarhiivi tahetakse asutada mitmele poole. Üks osa on tal riigikantselei juures Tallinnas, kuid miski pärast peetakse tarwilikuks teist osa asendada Tartu. Ei ole wist veel üle saadud sellest waatekohast, mida omal ajal paar aastat tagasi Jaan Tõnisson nii suure hooga propageeris, et Tallinnas pidi olema oma parlament ja Tartus oma, peale selle veel mingisugune kolmas, nendest mõlemist üle. See wõistlus Tallinna ja Tartu wahel ei ole nähtawasti veel lõpule wõideldud ja kui muud ei saa teha, siis wähe-mast katsutakse riigiarhiive mõlemale poole asutada, niisama kui kunstnik Raud oma muinsusasju muist Tallinnas ja muist Tartus hoiab. Sest teisiti ei saa seletada, et riigil peaks mitu keskarhiivi olema, ehk olgu siis, et siin on tegemist sellega, et

tahetakse uus walitsuskord juure luua, et teataw arw kohti saada.

Järgmise peatüki, statistika keskbüroo juure üle minnes, peab kõige pealt imestama seda kergust, millega wõetakse üles sarnane õige keeruline küsimus, nagu seda on statistika küsimus. Alamkommissjonis selgus, et mõni nädal tagasi ei olnud büroos rohkem inimesi, kui kaks wõi kolm, kes kusagil toanurgas töötasid, aga juba juulikuul lubati wälja lasta esimene büllettiin, wõi perioodilise statistilise kuukirja esimene number, mis väga mitmesuguseid materjaale pidi sisaldama. Kui aga büroo juhatajalt küsiti, kust neid materjaale wõetakse, siis ei teadnud ta mitte midagi ette tuua. Jutustati näituseks, et tuleb koguda andmeid koolimajade kohta, nende suuruse, klasside, uste ja akende arwu kohta jne. Ja kui wastati, et need andmed haridusministeeriumi poolt juba kaks korda väga üksikasjaliste küsimuslehtedega korjatud on, siis selgus, et herra statistika büroo juhataja ei olnud nende materjalidega üleüldse mitte tuttaw. Samal ajal teatas tema aga, et tema kawatseb terve etä 34—40 ametnikku ühe kuu jooksul ametisse panna. Kui küsiti, mis nad seal tegema hakkawad, siis wastas juhataja, et on teostamisel mingisugune kawa, statistika büroo kodukord wõi põhiseadus, kus ette nähtud mingisugune kõrgem organ, statistika nõukogu, kes siis alles moodustatakse, kui see seadus maksma pandud ja kes siis alles hakkab juhtnõore wälja töötama. Arusaadaw, et see kõik wõib alles aasta lõpuks koguni sündida, wõi hiljem. Nüüd aga, terve hulk inimesi ametisse panna, ilma et teada oleks, mis nende ülesanne on, see tuletab meele wä-najumala päewi, kus ilma loodi ja öeldi, et saagu walgus ja walgus sai jne., niisamuti arwab ka statistika büroo juhataja toimetada, et saagu statistika keskbüroo, ja ta saabub, et saagu statistilised materjaalid ja aruanded, ja need saabuwad. Wõib olla, et ta tõesti niiwiisi seda asja ajada saab, kuid siiski oleks parem, kui keegi nii kange mees neid kunstüikka oma eraette-wõttel katsuks ajada ja nende peale patendi wõtaks, et neid siis kalli raha eest näidata, sest uudishimulisi selle jaoks tingimata leiduks; rahwa raha selleks raisata igatahes ei tuleks.

Wiimases peatükis leiame riigi majandusnõukogu, mitte väga suure summaga, nii et rahalises mõttes ei maksaks temast kõneleda. Kui aga meele tuletame, milleks see majandusnõukogu asutati, et tema

pidi terwet majanduslist elu juhtima, et ta pidi mingisugune walitsuse, Riigikogu ja äriliste ringkondade waheline asutus olema, et ta pidi majandus-poliitilise kursi määrama, ja teiselt poolt silmas pidades seda, kuidas selle kursi tagajärjel ilmsiks tulewad teod, mis kõigest warjamistest hoolimata üks kõmulisem kui teine, ja kui siis isegi riigi majandusnõukogu neis küsimustes mitte päris puhas ei ole, siis ei saa waikida. Kui siis majandusnõukogu osa wastutusest oma peale wõtma peab, ja ta asjadest siiski midagi ei tea, siis on arusaadaw, et sellel majandusnõukogul ja tema olemasolemisel mingisugust mõtet ei ole.

Nii üksikuid peatükka läbi waadates on selge, et siin tarwitatakse summe selles waimus, millest meie juba eelarwe esimesel lugemisel oleme kõnelenud ja sellepärast hääletame meie selle peatüki wastu.

W. Ernits (sd.): Minu partei seisukohta riigiraamatukogu wastu on siin awaldanud juba seltsimees Wain. Mina omalt poolt tahaksin ainult mõned lisamärkused siia juure teha. Riigiraamatukogu wõib olla, kas üleüldine raamatukogu ehk spetsiaal-administratiiv küsimuste raamatukogu. Esimene ei saa ta juba lihtsalt sellepärast olla, et meil kõike raamatuid saada ei ole, et meil raha ei ole neid kõiki osta. Peale selle peaks niisugune raamatukogu tingimata Tartus, tähendab ülikooli juures olema. Mis aga puutub teise raamatukogu kohta, see on administratiiv raamatukogu, siis ma olen näinud Soome maapäewa raamatukogu. Niisuguse raamatukogu kokkuseadmist ei wõi aga mitte ühe isiku kätte anda, sest üks isik ei suudaks korraga olla asjatundja haridus-, maa-, sanitäär- ja teistes küsimustes. Siin peaks Riigikogu ühes Wabariigi Walitsusega neid küsimusi läbi kaaluma, peaks erikomisjoni kokku seadma, millest niihästi üksikute ministriumide esitajad, kui ka Riigikogu wastawate komisjonide liikmed osa wõtaksid. See komisjon peaks ühes raamatukogu juhatusega raamatute nimekirja teatud kokkukõllasse seadma, nii et meil ühine parlamendi ja walitsuse raamatukogu oleks. Soomes on ainult parlamendi raamatukogu, kuid meil ei maksaks asja niikaugele wiia. Selle raamatukogu täiendamiseks on meil väga tähtis teiste parlamentidega kirjatööde wahetusesse astuda. Kuid mis meil teistele nende tööde wastu saata? Tahes ehk tahtmata peame teiste käest raamatuid ostma. Ma nägin Rootsis ühe aasta pro-

tokollide hulka, see oli kaunis suur kogu pakse raamatuid. Teistel maadel on küsimused igatahes paremini läbi töötatud, kui meil. Nii on Rootsis aastas näituseks alkoholi-küsimuse kohta terwelt 11 köidet leida. (J. Laidoner (põl.): Ega neid keegi ei loe.) Kui keegi sellest ei kõnelenud ja keegi neid ei loe, kust nad siis pidid tulema, kas taewast wõi? (Th. Pool (tõer.) kohalt: See eest anti neile palka.) Samuti olen ma näinud Soomes parlamendi protokollisid, ja neid ei ole mitte, nagu meil, 3 masinakirja lehekülge, waid oma 200 ja 300 trüki lehekülge. Need protokollid on meil juba waremalt ostetud. Siis on raamatukogus weel ajakirjanduse ostmise küsimus tähtis, kuid ei ole selleks raha olnud ja sellepärast on see tegemata jäetud. Raamatukogu tuleks aga weel teatava süsteemi alla wiia. See peaks juba geniaalne inimene olema, kes tähestiku järele teatawad raamatud üles leiab. Mina igatahes seda teha ei suuda. Ma pean ütlemä, et korraldamiseks väga hea süsteem olemas on, kuid see nõuab eriteadlast. On olemas sellekohane Ameerikas trükitud raamat, see maksab 1.300 Eesti marka. Niisugune raamat sai Tartu ülikooli poolt tellitud ja selle raamatuga tahetakse asja lihtsustada, nagu seda Soomes on tehtud.

Mis nüüd puutub päewapiltide kogusse, siis ei maksa seda asja nii wõtta, nagu rkl. Piiskar seda tegi, kes ütles, et see kuhugile ei kõlba, waid mina arwan, et see asi ei ole mitte walitsuse, waid Eesti muuseumi korraldada, mis praegu Tartus asub.

Mis nüüd puutub riigiarhiiwisse, siis on selles asjas herra Piiskaril wäike eksitus juhtunud. Osa arhiiwist, nimelt riigiwanema arhiiw, asub küll Tartus. Ta peab seal ülikooli juures olema, et teaduslikud uurijad teda igakord tarwitada wõiks. Ergo ei saa ta siin asuda, siin Tallinnas asub ainult wiimaste aastate arhiiw. Nende kahe osa wahel ei ole mingisugust wõistlust, waid nad peawad kahel kohal asuma. Muidugi oleks väga hea ja armas, kui ülikool ka Tallinnas asuks. Sellest oleks ka Riigikogule palju kasu.

Mis nüüd statistika keskbüroosse puutub, siis on meie rühma seisukoht see, et selle asutuse olemas olemise wastu ei saa olla, tuleb aga tungiwalt soowitada ja nõuda, et tema põhikiri rutem wälja töötataks. Ta olewatki wist juba wälja töötatud ja tulla järgmise istungjärgu algul Riigikogus kinnitusele. Oleks väga hea, kui selleks ajaks meetod wälja töötatakse,

mille järele neid statistilisi andmeid võimalik korjata ja et seal mitte ilma metoodita tööd ei tehtaks. Oleks mõistlik olnud, kui selle asutuse juhtnöörid oleks enne ametnikkude kokkukutsumist olnud väljastatud. Võib aga olla, et ta ise omale süsteemi ja meetodi valmis loob, mille järele ta võib töötama hakata.

A. Kerem (rhv.): Austatud Riigikogu liikmed! Täna on mitmed puudutanud meie statistika keskbüroo küsimust. Mina tahaks lühidalt meele tuletada meie statistika osakondade tekkimist ministeeriumide juures. Niisama wanad, kui meie ministeeriumid, on ka need statistika osakonnad. Need olid asutused, mis andmeid kogusid selle töö üle, mis teataw ministeerium tegi. Ajajooksul selgus, et üksikute ministeeriumide statistika osakondade wahel side täiesti puudus ja sagedasti tuli ette, et ühe ehk teise ministeeriumi statistika osakond teated kogus, mis täiesti üksteise wastu käisid. Tuli ette, et üks statistika osakond andmed küsimuse kohta päewawalgele tõi, kuna teine statistika osakond sessamas asjas hoopis lahkumine waid teateid andis. Iseäranis mitmekesiseid andmeid toodi ette statistika osakondade poolt rahwaarwu kohta. Ühe ministeeriumi statistika osakond teatas, et rahwast on 1.000.000, teine teatas, et 1½ miljoni. See oli omal ajal arusaadaw, sest igal teatawal ministeeriumil oli oma erihuwi olemas ja selle erihuwi kohaselt töötas ka tema statistika osakond. Kui wälisministeeriumil tarwis oli rahwaarwu võimalikult suurt näha, siis oli see teisel ministeeriumil vähem tähtis ja ta tarwitas läinud aasta rahwalugemise arwu.

Omaval ajal sai walitsus aru, et sedawiisi edasi töötada wõimatu, waid peab teataw side loodama, mis töö ära jaotaks ja ära määraks teatekorjamise printsiibid. Praegusel ajal on meil see walitsuse otsus teoks saanud ja statistika keskbüroo asutatud. Mina ei tea, kas see büroo töötab walitsuse otsuse põhjal wõi ainult eelarwe waral, kas walitsus on kindlaks määranud need alused, mille põhjal ta töötama saab wõi mitte. Igatahes rahaasjanduse komisjonis sain mina selle kohta õige segase pildi, kuidas õieti statistika keskbüroo oma osakondadega töötama peaks. Nimelt toodi seal sarnaseid mõtteawaldusi ette, et statistika keskbüroo juures saawad olema samanimelised ja samasisulised osakonnad, kui ministeeriumide juureski, ning seletati, et need keskbüroo osakonnad hakkawad neidsamu andmeid koguma, mis nimetatud

osakonnad ministeeriumide juures. Sarnane seletus mind isiklikult kuidagi ei rahuldanud ja minu arwates, ei oleks selleks tarwis olnud keskbürood luua, et seal ainult ministeeriumide statistika osakondade tööd ümber töötada. Ministeeriumidel, kui elule ligemal olewatel asutustel on andmete korjamine ja kontroleerimine palju kergem ja keskbüroo wõiks neid andmeid ainult rikkuda, aga mitte täiendada.

On weel võimalus ette nähtud, et statistika keskbüroo hakkab õieti kõiki üksikute ministeeriumide juures olewaid statistika osakondade üle wõtma, kuid ka see ei ole, minu arwates, õige ja läbiwiidaw. Statistika büroo osakonnad ministeeriumide juures koguwad küll andmeid teatawate alaliste küsimuste üle, mis perioodiliselt iga päew, iga kuu ja iga aasta korduwad. Sarnaste andmete kogumine wõiks tõesti meie keskorganisatsiooni kätte minna, kuid igal statistika osakonnal olid ka oma teatawad päewaküsimused, millele lahendamine kiires korras tarwilik. Minule on kõige rohkem tuntud põllutööstuste statistika osakonna tegewus. Seal tõusis küsimus iseäranis põllutööstuste poolt teostatawate reformide kohta ja kui neid küsimusi ja teateid peaks põllutööstuste ministeerium mõne keskbüroo kaudu korjama hakkama, siis wõiks see väga pikale wenida, kuna aga oma statistikerile wõib ülesandeks teha täna ehk homme teatawa küsimuse üle selgust muretseda. See jooksew töö ja nende jookswate küsimuste üle andmete kogumine ei wõi, minu arwates, ministeeriumi juurest mitte ära wiidud saada ja ma tean, et nende ministeeriumide juures, kus statistika osakonda ei ole, töötawad üksikud statistikerid, kes neid statistilisi andmeid koguwad, mida ministeerium oma asjaajamises tarwita. Lõpu kokkuwõttes pean ütleva, et minule selgusetaks jääb praegune statistika keskbüroo korraldus ja ka tema tulewane tegewus ja ülesanne. Nagu rahaasjanduse komisjoni istungil selgus, olla seal praegu õieti ainult wäikene osa ametnikkudest tegewuses. Osakondadel, nagu põllumajanduse osakond ja kaubandus-tööstus osakond, ei ole wist ühtki ametnikku tänaseni olemas. Sellepärast näen ma, et tõesti warane oleks, enne kui kindlat kawa ei ole, kuidas tööd jaotatakse ja kui palju tööjõudusid tarwis on, asutusi luua, kuna pärast ehk otsustada tuleb, et neid üleüldse tarwis ei ole luua. Sellepärast teen ma ettepaneku siin statistika keskbüroo alal krediidid, mis on peatükk VI osade D ja E

all ette nähtud, see tähendab kaubandus-
tööstus- ja põllumajanduse osakonnad, kui
praegu veel täitsa selgusetad ja ülearused
— maha kustutada.

M. Martna (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Mul on ainult mõned küsimised komisjoni aruandjale ette panna, mis teistele Riigikogu liigetele võib olla selged on, aga mina sooviks siiski nende kohta lähemat seletust saada. Siin on riigikantselei paragrahw teises esituskuludeks üles wõetud 500.000 marka. Mina ei saa aru, kuidas niisugused esituskulud kantseleil on. Sealsamas on § 3 korterirahaks üles wõetud 120.000 marka. Jälle ei saa ma aru, kuidas kantseleil niisugust korteriraha waja on, asub ta ju siinsamas lossi ruumides. (**A. Schulbach (töer.)** kohalt: See on riigiwanemale.) Ah, wabandage, mul ei tulnud seda meele. Tähendab, riigiwanem on riigikantselei juhataja? Siis on nähtawasti peatükk II § 1 palkade hulgas ka riigiwanema palksummas 1.296.200. Aga siis on siin peatükk II § 6 sõiduabinõudeks määratud 393.000 marka. Ma tõepoolest ei saa aru, kuidas kantseleil niipalju sõiduabinõusid waja on. Võib ju olla, et teistel kantseleidel seda ka on, siis wabandage mulle seda, et ma juba esimese juures teada tahtsin saada, kuidas kantseleil sõiduabinõudeks nii suured summad lähewad. Siis on § 9 — trükitöödeks aga kõigest 30.000 marka ja riigiraamatukogu juures § 7 on ka trükitöödeks 30.000 marka. Minu arusaamise järele peaks trükitööde kulu riigikantselei juures palju suurem olema. Meie tulewase eelarwe juures tohiks loota, et see materjaal parema kuju wõtaks ja Riigikogu liigetele nimelt trükitult kätte antaks. Võib olla, et trükkimise töö kulud kusagil teises kohas ülewal on, kuid minu arwamise järele peaks ta riigikantselei trükitööde alla mahutama, selleks wististi 30.000 margast ei ulata. Maikuul hirmutati meid trükitöö suurte kuludega hoopis ära. Wõi on otsuseks tehtud, ka edaspidi seda materjaali mitte trükkida lasta, waid nõndasamuti masindada? See oleks minu arust küll soovimata. Siis on weel § 10 teises peatükis riigiwapi, pitsatite ja lippude walmistamise kuludeks wõetud 300.000 marka. Võib olla on see komisjoni liigetele arusaadaw, kuid minule, kui lihtsale Riigikogu liikmele, ei ole ta seda mitte, kuidas siin niipalju ära kulutatakse. Kui suur meie riigi wappide, riigi pitsatite ja lippude arw peaks õieti olema?

(**Th. Pool (töer.)** kohalt: Siin on auhinnad hulka arwatud.) Ah need on auhinnad, see oleks pidanud ju siin juures märgitud olema. (**J. Hünerson (põl.)** kohalt: Küsige oma rühma käest.) Minu rühmal ei ole see mitte teada ja teie rühmaga minul ühendust ei ole. (**J. Hünerson (põl.)** kohalt: Teie rühmast olid ka esitajad komisjonis.) Teie arwate nõnda! Waadake, austatud herra, seal paremal pool, teie näete, kui wäga kahjulik see puudulik materjaal on. (**J. Hünerson (põl.)** kohalt: Siis ei loeta igakord sedagi materjaali läbi.) Teie otsustate oma seisukohast. Mina arwasin, et ma siit komisjoni aruandja käest kindlama wastuse saan, kui mõnelt oma rühma liikmelt oleks saanud, ja et neid asju rühmades nii põhjalikult läbi arutada, selleks, austatud herra, seal paremal pool, oleks pikemat aega waja olnud, — see lühikene aeg kulus tähtsamate asjade peale ära. (**J. Hünerson (põl.)** kohalt: Käige tihedamini koos, mispärast wanematekogu otsust ignoreeritakse.)

Päewapiltide kogust riigiraamatukogu juures on juba räägitud, ja minu arwates teda siin ka waja ei ole, wast ehk ainult riigiarhiivi. Neljandama peatüki juures on juba kõneldud ja ma lootan, et komisjoni aruandja selle kohta seletust annab, miks see ristide walmistamise kulu nii kallis on. Võib olla, et see komisjonis läbi räägitud on ja mind ehk kästakse jälle oma rühmast küsida, aga niisugusel juhtumisel ei oleks siin üleüldse läbirääkimisi tarwis. (**J. Hünerson (põl.)** kohalt: Parem oleks, kui lühidamalt saaks.)

Siis peataks ma statistika keskbüroo juures, mille juures ma ka küsimuse ette panen, mis wahekord on keskbürool seniste ministeeriumide juures töötawate osakondadega? Niipalju, kui eelkõneleja ette tõi, ei ole see wahekord weel selgelt wälja kujunenud. Ma muidugi ei tahaks siin praegust keskbüroo juhatajat arwustama hakata, selle jaoks ei ole weel materjaali olemas — ei wõi paljalt selle peale põhjendada, et Tallinna linn ühest teatest wälja jäetud oli, — see oleks liiga noble olema. Siin tuleks soowi awaldada, et walitsus enne keskbüroo asutamist selle asutuse põhiseaduse eest oleks hoolitsenud. Õiguse pärast on see Riigikogu asi seda seadust wastu wõtta ja statistika keskbüroo asutamise ja selle seaduse läbirääki-

miste juures oleks Riigikogul õigus ja wõimalus oma soowe awaldada, et asutamistööd wõimalikult suure etteawaatusega ja kaalumiseiga tehtaks. See, mis täna awaldati, ei anna mitte julgust, et see töö nõnda oleks tehtud, nagu soowitaw on. Mina pean tähendama, et näituseks Soomes — wabandage, et jälle wäljamaast räägin, — selle statistika keskbüroo kuludeks hoopis vähemad kulud on wõetud — kõigest 121.000 Soome marka. Siin peab jälle midagi küsima. Herra kaubandusminister ütles, et kaubandusministeeriumi statistika osakonna ja kesктоimkonna wahel on mingisugune kokkulepe sündinud. Põllutöministeeriumi statistika osakonna ja statistika keskbüroo wahel kokkulepet weel ei ole ja siin tuleb küsida, kuidas moodi ja kas nad üleüldse kokku lepiwad. Minu arwates oleks paratamata tarwilik, et enne, kui lõpulikult selle asutuse asutamise juure asutakse, sellekohane seadus Riigikogule ette pandaks ja wastu wõetaks, mis wahelkorda keskjuhatuse ja ministeeriumide osakondade wahel kindlalt korraldaks.

Peatükk VII üleüldise riigikantselei osas on riigi majandusnõukogu, seal on § 1 palkasid 34.560. Palun seletust, kellele see tasu maksetakse, kui majandusnõukogu on kolm wõi neli korda koos käinud. (Wahel hüüe: Seal on majandusnõukogu sekretääri palk.) No mis see sekretäär siis teeb, kui majandusnõukogu mitte tööd ei tee ja sellejuures sekretäär 34.000 palka saab, wõi on see palk tulewase tööaja peale ette nähtud? Majandusnõukogu ja Riigikogu wahel on üleüldse selgitamata. Paari päewa eest nimetasin siin, et keegi Riigikogu liige kirjutas ajalehes sellest majandusnõukogu põhiseadusest õige eitawalt. Senni pole majandusnõukogu vähemalt midagi sellest sarnast teinud, nagu tema nimi eeldada laseb. Ka riigiwanema kõne esimesel majandusnõukogu koosolekul laskis nõukogust hoopis teist oodata. Ta pidi parema põhikirja kokku seadma. Ma olen kuulnud, et alamkomisjon põhikirja on kokku seadnud ja walitsusele seisukoha wõtmiseks ette pannud, aga nüüd on sest saadik mitu kuud mööda läinud, kuid walitsuse poolt pole weel seisukohta wõetud, nii et majandusnõukogu praegu, nõnda ütelda, õhus ripub. Minu arusaamise järele ei tohiks ta mitte niisugusel alusel püsida, nagu ta senni püsinud on. Majandusnõukogu juhataja on praegune rahaminister. Ma ei taha herra rahaministrile selles mingisugust etteheidet teha. Kuid juhatajast ole-

neb majandusnõukogu kokkukutsumine ja selle töö äramääramine. Kui herra rahaminister, kui juhataja, majandusnõukogu kokku kutsuda ei saa, siis peaks see nõukogu, minu arwates, sedawõrd iseseisew olema, temal peaks oma ette juhataja olema, kes nõukogu tarbekorral kokku kutsub. Nüüd aga on majandusnõukogu kokkukutsumine walitsuse liikmest, rahaministrilt ära. Ma ei kõnele mitte sellepärast, nagu oleksin ma majandusnõukogu wastane. Olen selle poolt ja soowiksin, et tema sel kombel tööd teeks riigi kasuks, nagu riigiwanem tema esimesel koosolekul kõneles. Ta peaks riigi majanduspoliitikat silmas pidama, mis nüüd teatawa seadusega maksuma pannakse, ta peaks kõik need seadused läbi kaaluma ja oma arwamist awaldama, tal peaks koguni autoriteetline mõju olema, et walitsus tema otsuseid tähele paneks. Senni ei ole majandusnõukogu seda mitte teha wõinud. Ma loodan, et komisjoni aruandja ka selle kohta tarwilikku ütelda teab ja tulewiku perspektiivisid ette kannab.

Aruandja **J. Kana**: Loen oma kohuseks Riigikogu liikme Martna küsimiste peale wastata. Esiteks tähendasin seda, et riigikantselei ilmus eelarwega Riigikogusse sel kujul, et sinna oli „juhatuse“ alla ka riigiwanema palk paigutatud, ühes elukalliduslisaga, siis weel riigisekretääri, adjutandi ja erasekretääri palk, keda praegu ei ole, nende elukalliduslisa, esituse kulud, korteriraha, toetus ja arstiabi. Need on kõik ühes koos selle paragrahwi all sisse wõetud, sellega on ka see 120.000 seletatud.

Järgmine küsimus oli sõiduabinõudes. Sõiduabinõudeks on riigikantseleil auto ja hobune. Auto on riigiwanema kasutada, kõige pealt tema esituse juures; hobune täidab teisi kantselei weotarwitusi, näituseks paigutakse riigiarhiwi tihti ühest kohast teise, peale selle on ta adjutandi ja riigisekretääri sõitude jaoks.

Mis puutub wabadusristide tegemisesse, siis oli sel ajal, kui komisjon asja läbi waatas, esimese liigi riste, mis kullast ja emailist walmistatud — seega kõige kallimad — olemas. Ma arwan, et teie neid ise näinud olete, mõnel teist on isegi au neid kanda. (Wahel hüüe: Wõiks demonstreerida.) Üks osa neist oli kodumaal walmistatud, nende hind oli umbes 13.000 Eesti marka tükk. Odavamalt kodumaal teha ei saa. Ka teiste liikide tegemise asjus oli pööratud kodu-

maa firmade poole, kuid wastused näitasid, et nad liiga kallid oleks, sellepärast otsustati pöörata Saksamaa firmade poole. Olid ka mitmesugused proovid olemas. Nende hindade kohta on lähemaid teateid võimalik saada sekretäri käest. Teise liigi ristide hind on umbes 80 Smk. ja kolmanda liigi hind — 30 Smk. Nii on need hästi odavamad. Alamkomisjon jättis eelarwesse sellekohased summad sisse, kuid üks osa wõeti sealt ära ja paigutati mujale. Nõnda on wabadusriistide asi, nemad on tellitud, millal nad pärale jõuawad, seda ei tea.

Statistika büroole andis alamkomisjon need krediidid, mis tal hädapärast tarwis olid, kus sammud juba astunud olid, näituseks inimesed ametisse kutsutud. Komisjon ei hakanud põhjalikult selle statistika büroo tulewikukawa arutama, sest et Wabariigi Walitsus, esitades neile seda eelarwet, tõendas ja näitas, et statistika büroo seaduseelnõu on neil walmis. Komisjon arwas, et Riigikogu wõib selle seaduseelnõu arutamise juures lõpuliku seisukoha statistika büroo asjus wõtta.

Herra Martna soowib weel teateid majandusnõukogu palkade kohta. Wõib teatada, et palkadeks on arwatud asjaajaja põhipalk — ükstuhat kuussada marka kuus, seega aastas 19.200 marka ja elukalliduslisa aastas — 15.360 marka. Toetusraha, arstiabi ja perekonnaraha ei ole talle määratud. Eelarwe kokkuseadmise juures sai komisjon teada, et niisugune asjaajaja olemas on ja et seal ka teatawaid paberid korraldada tuleb. Majandusnõukogu tegevuse kohta alamkomisjon lähemaid teateid ei saa anda.

Juhataja O. Strandman: Aruandja sõna ei soowi. On järgmised ettepanekud tehtud: Riigikogu liikme Uluotsa poolt: Pealkirjas sõna „riigikantselei“ asemel seada sõnad „riigiwanem ja riigikantselei“ ja peatükk I-es sõna „juhatus“ asemel seada sõnad „riigiwanem ja riigikantselei juhatus“. Rkl. J. Wain'i poolt: „Panen ette riigikantselei kulude eelarwest wälja jätta peatükk III, kogusummas 2.732.100 marka, peatükk IV, kogusummas 1.711.900 marka.“ Riigikogu liikme A. Kerem'i poolt: „Teen ettepaneku peatükk VI osade D ja E krediidi maha kustutada.“ Enne hääletamisele asumist annan sõna hääletamise motiwide kohta rkl. J. Wain'ile.

J. Wain (sd.): Ma awaldasin juba enne arwamist nende asutuste kohta, mil-

lel põhikirjad puuduwad. Nüüd selgus, et statistika büroo vähemalt nüüd oma põhikirjaga hakkama saanud. Wäga selge on üks töö, mis statistika büroo ette wõtma peab, see on rahwalugemine, mille kallale õige warsti asuma peab. Teine lugu on riigiraamatukoguga. Ta on töötanud kaua ja ei mõtle ilma sellekohase surweta oma põhikirja kinnitamisele saata, sellepärast teen ettepaneku tema summat eelarwest wälja jätta. Seega ei taha sotsiaaldemokraatide rühm mitte näidata, et riigiraamatukogu ilma rahata peaks jääma, waid sellega tahab ta teatud surwet awaldada, et Wabariigi Walitsus riigiraamatukogu põhikirjaga esineks. See on õieti soowiawaldus, aga ei saa muidu teda läbi wiia, kui surwe all.

Juhataja O. Strandman: Panen kõige pealt rkl. J. Uluots'a paranduse hääletamisele. Pealkirjas sõna „riigikantselei“ asemel seada sõnad „riigiwanem ja riigikantselei“. (Hääletatakse.) Sellega on see parandus wastu wõetud. Järgmine on samuti rkl. J. Uluots'a parandus: Peatükk I. sõna „juhatus“ asemel seada sõnad „riigiwanem ja riigikantselei juhatus“. (Hääletatakse.) See parandus on wastu wõetud. Järgmine on rkl. Wain'i ettepanek: „Panen ette riigikantselei kulude eelarwest wälja jätta peatükk III, kogusummas 2.732.100 marka.“ (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see parandus tagasi lükatud. Siis on rkl. J. Wain'i ettepanek eelarwest wälja jätta peatükk IV — wabadusriistide osakond — kogusummas 1.711.900 marka. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Järgmine ettepanek on rkl. A. Kerem'i poolt, et selles eelarwes peatükk VI osade D ja E all olewad krediidid maha kustutada, see on, kaubandus-tööstus osakonna palgad Mk. 243.040.— ja toetus ja arstiabi Mk. 10.000.—, ning põllumajanduse osakonna palgad Mk. 291.840.— ja toetus ja arstiabi Mk. 12.000.— (Hääletatakse.) 26 häälega 7 wastu on see ettepanek tagasi lükatud. Panen nüüd selle terve osa, mille pealkiri oleks „Riigiwanem ja riigikantselei“, hääletamisele. (Hääletatakse.) Üksikute häälte wastuseismisel on teine osa wastu wõetud. Ma pean teatama, et selle osa puhul on rkl. W. Ernits'i poolt soowiawaldus tulnud, mis teise lugemise lõpul hääletamisele tuleb,

kui selle wastu ei protesteerita. Neid on komisjoni poolt terve hulk ette pandud. Et selle wastu ei protesteerita, läheb Riigikogu järjekorras edasi.

Aruandja **J. Kana** (loeb):

RIIGIKONTROLL.

Peatükk I.

Juhatus.

§ 1.	Palgad	382.200.—
§ 2.	Toetus ja arstiabi	15.000.—
§ 3.	Esituskulud	20.000.—
§ 4.	Sõidu- ja päewarahad	100.000.—
	Kokku peatükk I.	463.200.—

Peatükk II.

Kantselei.

§ 1.	Palgad	996.480.—
§ 2.	Toetus ja arstiabi	53.000.—
§ 3.	Sõidu- ja päewarahad	25.000.—
§ 4.	Kantselei kulud	403.000.—
§ 5.	Majanduslised kulud	602.900.—
§ 6.	Sõiduabinõud	600.000.—
§ 7.	Liikuw wara	750.000.—
§ 8.	Ettenägemata kulud	25.000.—
	Kokku peatükk II.	3.455.380.—

Peatükk III.

Tsiwiilosakond.

§ 1.	Palgad	4.051.100.—
§ 2.	Toetus ja arstiabi	200.000.—
§ 3.	Sõidu- ja päewarahad	750.000.—
	Kokku peatükk III.	5.001.100.—

Peatükk IV.

Rahaosakond.

§ 1.	Palgad	2.531.480.—
§ 2.	Toetus ja arstiabi	130.000.—
§ 3.	Sõidu- ja päewarahad	170.000.—
	Kokku peatükk IV.	2.831.480.—

Peatükk V.

Teedeosakond.

§ 1.	Palgad	2.914.200.—
§ 2.	Toetus ja arstiabi	100.000.—
§ 3.	Sõidu- ja päewarahad	320.000.—
	Kokku peatükk V.	3.334.200.—

Peatükk VI.

Keskraamatupidamise osakond.

§ 1.	Palgad	644.640.—
§ 2.	Toetus ja arstiabi	15.000.—
	Kokku peatükk VI.	659.640.—

Peatükk VII.

Sõjawäe osakond.

§ 1.	Palgad	4.859.200.—
§ 2.	Toetus ja arstiabi	140.700.—
§ 3.	Sõidu- ja päewarahad	600.000.—
	Kokku peatükk VII.	5.599.900.—

Peatükk VIII.

Tartu osakond.

§ 1.	Palgad	878.300.—
§ 2.	Toetus ja arstiabi	46.800.—
§ 3.	Sõidu- ja päewarahad	120.000.—
§ 4.	Kantselei kulud	23.700.—
§ 5.	Majanduslised kulud	28.800.—
§ 6.	Liikuw wara	1.800.—
§ 7.	Ettenägemata kulud	8.800.—
	Kokku peatükk VIII.	1.108.200.—
	Kokku riigikontroll	<u>22.453.100.—</u>

Riigikontrolöör **A. Oinas**: Riigi eelarwe esimesel lugemisel tähendas rahwasaadik Martna, et riigikontroll meil kallis on, kuid nagu ma tema kõnest öieti aru sain, ei süüdistanud tema mitte selles kalliduses riigikontrolli, waid tähendas selle peale, et meil midagi nii ütelda „rääbal on“, et tarwis on nii kallist kontrolli pidada. Rahwasaadik Martna tähendas, et Soomes on riigikontrolli kulud märksa wäiksemad. Pean tarwilikuks sellepärast siinkohal lühikest ülewaadet anda riigikontrolli tegewuse kohta.

Mis puutub wõrdlusesse Soomega, siis arwan ma, et see öieti ekslik on, sellepärast et Soomes riigikontroll ei teosta neid ülesandeid, milles peasjalikult Eesti riigikontrolli töö seisab. Kontrolli tegewus seisab koos iseenesest järgmistest elementidest: Esiteks eelkontroll, operatsioonide eel; siis faktiline kontroll — kontrolli esitajate juuresolek kaupade wastuwõtmisel, ladude, tehniliste tööde jne. järelwaatamine; kolmandaks järelkontroll, s. o. kontroll asutuste aruannete järele. Eesti riigikontrolli tegewuses on need kolm elementi koondatud. Soomes aga, see asutus, millest rahwasaadik Martna kõneles, arwete läbiwaatamise koda, teostab ainult järelkontrolli rahaministri poolt kokkuseatud aruande järele. Kui eelarwe täitmise aruande kokkuseadmine, mis senni Eestis riigikontrolli ülesanne olnud rahaministri ülesandeks tehtaks, siis langeks riigikontrolli pealt suur koorem ära, siis wõiksimme oma eelarwet umbes kümne miljoni wõrra

wähendada. Soome riigikontroll ei tee ka faktilise kontrolli tööd, mis meil praegusel ajal kõige tähtsam on ja mil alal meie õieti tabamegi riigiwargaid. Järelokrolliga ei saa meie ka lähemas tulewikus palju kätte, sellepärast et dokumendid mõnest riigiasutusest jõuawad alles 1½ kuni kahe aasta pärast riigikontrolli ja kui nad päralt jõuawad ei saa aruannete paberite järele, mis selle aja jooksul teatawal määral juba „korda on seatud“, suuremat midagi enam kätte. Kuritarwitusi on riigikontrolli poolt peaaesjalikult leitud faktilise kontrolli teostamisel ja osalt eelkontrolli läbi, mis juures wiimane kaugeltki nii suur ei ole, lisan juure, nagu mõned rahwasaadikud ehk arwawad. Juba 1920. aasta keskel sai 1919. a. lõpul ülemäära suureks paisutatud eelkontroll märksa tagasi tõmmatud. Eelkontrolli alla käiwad nüüd ainult lepingud, tehnilised eelarwed, riigiwaranduste müügid ja kõlbmataks tunnistamised ning riigikassast tagasimaksmised. Teised riigiasutuste operatsioonid riigikontrolli eelkontrolli alla ei käi. Meie kontrolli oleks kõige sündsam wõrrelda endise Wenemaa kontrolliga, sest et Wene kontrolli korraldus meie omale enam wastab, kui Soome ja teiste wäljamaa riikide oma. Wõrdlus oleks ehk lubatud ka sellepärast, et mõned wäljamaa teadusmehed, näituseks E. Beson, kelle kirjatöö büdsheti kontrolli kohta Prantsuse teaduste akadeemia poolt 1898 a. auhinna sai, Wene kontrolli omakohast üsna heaks on tunnistanud. Kui wõrrelda meie kontrolli eelarwet Wenemaa omaga, siis selgub, et meie kontroll palju odawam on. Hilisemad teated Wenemaa eelarwetest on mul 1916. a. Seal langeb korralise eelarwe kuludest, ilma riigi wõlgadeta ja nende % tasumise summadeta, riigikontrolli peale 0,49%, erakorralise eelarwe kuludest uute raudteede ehitamise alal isegi 1,9%. Kokku erakorralise ja korralise eelarwe kuludest 0,53%. Meil langeb aga kontrolli peale kogu tänaawuse eelarwe summadest, ilma riigiwõlgade ja nende % tasumise kuludeta, märksa vähem, nimelt — 0,39%. Siin juures tuleb silmas pidada, et umbes pool osa kontrolli tööst langeb meil faktilise kontrolli peale, mida suurriikides kontrollasutused ei teosta. Wene maal, näituseks, langes suurem osa, 95%, kontrollpalati tööst aruannete — paberite läbiwaatamise, järelokrolli peale. See summa, mis meil tänaawuses eelarwes riigikontrolli peale on üles wõetud, on ju kurnis suur ja ma näeks ise heameelega, et riigikontrolli kulud märksa vähemad oleks,

kuid paraku ei saa meie praegu mitte wäikeste kuludega läbi. Meie kiirelt loodud riigiasutustesse on palju juhuslikka ja wilumata ametnikka töösse sattunud, kellede kõlbline tasapind mitte küllalt kõrgel ei seisa. Mina sain enne seda, kui siia tulin telegrammi rewideerimise tagajärgedest ühes metsas, — seal on 300.000-margaline kuritarwitus ilmsiks tulnud. Niisuguseid teateid tuleb igapäew. Ei ole mitte saladus, et meil praegu kuritegude arw üleüldse väga suur on. 1914 a. normi järele oleks pidanud meil 1920. a. kuritegusid umbes kaks ja pool tuhat olema, kuid oli aga tõelikult 39 tuhat. Õhkkond on soodne kuritarwitusteks. Peale sõja ja rewolutsiooni on „soomusewõtmine“ ning kuritarwituste arw kohutawalt kaswanud. Paljud ametnikkudest mõtlewad enam selle peale, kuidas riigi kulul omale jõukust koguda, kui asutuste korraliku asjaajamise peale. (M. Martna (sd.): Wälja arwatud riigikontrolli ametnikud.) Wõib olla, et ka nii mõnegi riigikontrolli ametniku juures leitakse puudusi, nad ei ole ju mitte inglid, kes taewast maha on tulnud, nad on ka inimesed ja ma palun väga minu tähelepanu nende juures leitatwate puuduste peale pöörata, sest ma tahaks riigikontrolli ametnikkude koosseisu wõimalikult heaks teha. Minu teada ei ole kontrollametnikkude poolt suuremaid kuritarwitusi mitte ette tulnud. (A. Schulbach (töer.): See ei ole õige!) Wõib olla, et herra Schulbach'il on teised andmed, sest ma ei ole kogu aeg kontrolli juures töötanud. Minu soov on koguda riigikontrolli wõimalikult paremaid tööjõudusid. Ei ole meil ühtegi riigiasutust, kus oleks ideaalne ametnikkude koosseis, puudusi on igal pool. Praegune riigikontrolli koosseis on niisugune, et temaga töötada wõib. Ka ei ole koosseis mitte suur wõrreldes Wenemaaga, kus praegu tuleb iga 100.000 elaniku kohta umbes 34 kontrollametnikku; meil tuleb aga iga 100.000 peale ainult 14 ametnikku, seega umbes 2½ korda vähem. Tsaariaegsel Wenemaal tuli iga kontrollametniku kohta eelarwe kuludest, ilma riigiwõlgadeta, 276.000 rubla. Meil tuleb iga kontrollametniku kohta 33 miljoni 962 tuhat Eesti marka. Arwame 276 tuhat rubla Eesti markade peale ümber, kursiga üks kuldrubla sadanelikümmend Eesti marka, — siis saame 38 miljoni 600 tuhat Eesti marka, seega umbes niisama palju, kui Wenemaalgi, kuid nagu mina tähendasin juba, ei teostatud faktilist kontrolli seal kaugeltki mitte sel määral,

kui meil ja olid ka tingimised paremad, kui praegu meil.

Missuguste tagajärgedega üksikud riigikontrolli osakonnad töötavad, selle kohta tahan täielikuma ülewaatega esineda siis, kui mul korda läheb esineda Riigikogu ees riigi 1918 ja 1919 a. kulude aruandega. Täheandan siia juure, et viimase aruandega esinemise wiibimine ei olene mitte riigikontrollist, waid asutustest, kes ei suuda oma aruandeid riigikontrollile ära saata. Toitlusministeerium ei ole, näituseks, weel 1918. ja 1919. aasta aruandeid riigikontrollile saatnud. Tähendatud ministeeriumi arweid rewideeris koha peal riigikontrolli rewideerimise toimkond, aga kui ta seitse kuud seal oli rabelenud, tuli ta otsusele, et wõimatu on midagi ära teha, sest et arwepidamine on kaootilises seisukorras.

Riigikontrollil puuduwad weel 1919. a. aruanded sise- ja välisministeeriumilt ning ka kaubandus-tööstusministeeriumi üksikutelt osakondadelt. Arwatawasti läheb meil kõigi jõupingutuste waral korda 1918. ja 1919. a. aruandeid esitada Riigikogule tulewal sügisel. (M. Martna (sd.): Suurepärase perspektiiv!) Wõin tähendada, et riigikontrolli poolt selleks kõik on tehtud, et aruanded õigeaks ajaks riigikontrolli saadetak, aga kui nad siiski õigel ajal ei tule, siis ei saa meie seal midagi teha. (M. Martna (sd.): Mis tähtsus neil aruannetel weel tulewal aastal on?) Rahwasaadik Martna, Teie wõite ju küsimuse üles wõtta, kas 1918. ja 1919. aasta aruanded üleüldse weel tarwilikud on. Kui Teil korda läheb oma mõtet nende aruannete mittetarwilikkuse kohta läbi wiia, siis tõmbame ka kõigile neile kriipsu peale. Senni aga, kui rahwaesituse poolt niisugust otsust selles asjas ei ole tehtud, jään ma selle juure, et ma aruande Riigikogule esitan. Mis puutub 1920. aasta aruandesse, siis suudame tema ehk 1923. aasta kewadel Riigikogule esitada. Igatahes ei ole meil 1920. a. aruandega nii suuri raskusi, kui 1918 ja 1919 a. omaga, sest et raamatupidamine paljudes riigiasutustes silmapaistwalt paranenud on. Rahwasaadik Martna, selles ei ole midagi naeruwäärilist, kui läbi rewideeritud riigi eelarwe täitmise aruandega poolteise aasta pärast peale wastawa eelarwe täitmist rahwaesituse ees esinetakse. Prantsusmaal, näituseks, esinetakse aruandega alles wiie kunni kuue aasta pärast. Sellega, et aruandega järgmise aasta sügiseks esineda, saawad toime ainult üksi-

kute wanade riikide kontrollid. Inglismaal, näituseks, suudetakse eelmise aasta aruanne järgmise aasta sügisel parlamendile ette kanda sellepärast, et seal rewideeritaks wähe: sõjawäe kuludest, näituseks, ainult $\frac{1}{6}$, kaubasadamatest ainult kahte jne. Kuid seal on sootu teised tingimised kui meil, kus riigiasutuste töö weel korraldamata ja kus aruanded wigadest kubisewad.

Mis puutub wabadussõja kuludesse, siis töötab nende kulude rewideerimise kallal riigikontrolli sõjawäe jaoskonna rewisjoni jaoskond. Walgustan mõne andmega tähendatud jaoskonna tegewust. Raha toimkonda on sisse tulnud aruandeid 5.201, kogusummas 202 miljoni marga peale. Neist aruannetest on rewideeritud 1.446 — 29 miljoni marga peale; rewideerimata on seega 3.755 aruannet. Toitlustoimkonnale on sisse tulnud aruandeid 4.512. Nendest on läbi rewideeritud 521, rewideerimata 3.991 aruannet. Kraamitoimkonnale on sisse tulnud 983 aruannet. Nendest läbi rewideeritud 108, kuna 875 rewideerimata. Rahaaruandeid on ära saadetud 1918. ja 1919. a. eest 99% seega peaaegu kõik; 1920. aasta 7 kuu eest 75%. 1. augustist kunni käesolewa ajani on aga kõik aruanded saamata. Toidu ja hobusemoona toimkonnale on ära saadetud 1918. a. eest 99% aruandeid, 1919. a. eest 95%, 1920. a. eest 90%; 1921. a. eest 35%. Kraamitoimkonna aruannetest on ära saadetud 1918 ja 1919 a. eest umbes 85% ja 1920 a. kohta ainult likwideeritud wäeosade waraamatud. Nii ei ole kõik tarwilikud andmed wabadussõja kulude rewideerimiseks weel riigikontrolli kätte jõudnud.

Mis puutub aruannete rewideerimise korrasse, siis tähendan ma, et meie isegi rewisjoni toimkonna suurendamise teel ei suuda kõiki aruandeid kiirelt läbi waadata, sellepärast et nad, nagu mina tähendasin, weel kõik riigikontrolli kätte ei ole jõudnud ja et wead neis suured on. Sõjaolusid tunneb igauks ja teab kui raske on seal maksuma panna kindlat raamatupidamist ja aruandmise korda. Teatawate wäikeste puuduste peale siin tuleb meil rewideerimisel paratamata juba läbi sõrmede waadata, juba lihtsalt sellepärast, et wäikeste juuremaksude sissenõudmine enam tüli kui tulu teeb. Ma arwan, et meie suudame rewideerimise tööga wast aasta jooksul toime saada, kui meie teatud lihtsama rewideerimise korra maksuma paneme. Kui näha on, et ühes ehk teises kohas mitte

otsekohe kuritarwitusega tegemist ei ole, tahtmisega riigiwarandusi warastada, siis ei hakka meie wäikesi puudujääkiseid mitte sisse nõudma. Sarnaste sissenõudmiste tagajärjel on juhtumisi olnud, kus sel puhul kokkukirjutatud paber palju kallim on, kui juuremaks ise.

Mis puutub teiste osakondade töösse, siis walgustan seda lühidalt mõne andmega. Sõjawäe osakonna poolt on käesolewal aastal rewideerimisi üleüldse 33 asutuses läbi wiidud. Nendest on rewideeritud sõjawäeasutusi ja wäeosasid 30, seltskondlisi 3. Kuritarwituste asjas on süüdlaste kohtulikule wastutusele wõtmiseks 21 asjale käik antud. See on wõrdlemisi suur protsent, kui 33 rewideerimisest 21 süüasja on leitud. Rewideerimiste ja juurduste tagajärjel on arreteeritud 55 inimest, nendest sõjawäelasi 12, tsiwiil riigiametnikka 8 ja eraisikuid 35. Awalikuks tehtud kuritarwitusi on leitud poole aasta jooksul 157 miljoni marga summa tarvitamise juures. Lepinguid ja eelarweid on läbi waadatud kokku üle 200. Maksukäske grifeeritud kokku 4.572. Kinnitamata on jäetud neist 37 maksukäsku, kogusummas 30.913.938 marga 57 p. peale. Tsiwiilosa-kond teatab minule, et käesolewal aastal on kontroleerimisel ilmsiks tulnud wäärnähtuste puhul juurdlusi toime pandud ja rewideeritud asutusi: kaubandus-tööstus-ministeeriumi alal 56, põllutööstus-ministeeriumi alal 47, toitlusministeeriumi alal 7, kohtuministeeriumi alal 4, siseministeeriumi alal 4, haridusministeeriumi alal 1. Kuritarwituse asju on prokuröörile saadetud 29, kus 51 isiku vastu süüdistus tõstetud, kes prokurööri poolt wastutusele on wõetud, nende vastu ceuurimist alates. Süüdlaste ametnikkude ametist tagandamiseks on keskastutustele teatatud. Awalikuks tehtud kuritarwituste wäärtuse summa on peale 10.500.000 marga, missuguse summa sissenõudmiseks on korraldused tehtud. Peale seile on keskastutustele kahjusummade kindlakstegemiseks ja sissenõudmiseks pea sama suure summa peale nõudmised saadetud. Lepinguid on läbi waadatud 397. Tehnilisi eelarweid on läbi waadatud kogusummas 92.984.000 marga peale, mis 81.459.000 marga peale on kinnitatud, seega vähendatud 11.525.000 marga peale. Eelkontrolli poolt on muudes asjades peale 10.000.000 marga kokku hoitud. Teedeosakonna tegewuse kohta oleks järgmised andmed: teedejaoskonna poolt rewideeritud asutusi — 17, jaamasid — 26, rongisid — 52, aktisid kokku

seatud — 93. Teedeosakonnas on juurdlusi toimetatud 25, komisjonidest osa wõetud 165 korda. Töölisi ja tehtud töid rewideeritud 97 korda, materjaalide ja tööde wastuwõtmise juures oldud 271 korda, maksimise juures ja wõistluspakkumistel oldud 90 korda. Prokuröörile saadetud süüdlaste wastutusele wõtmiseks 5 asja. Osakonna andmete põhjal wangistatud — 7 inimest. Lepinguid läbi waadates — 162, 190.409.300 marga peale. Tellimisi läbi waadatud — 259, ligi 195 miljoni marga peale. Posti-, telegraafi, telefoni jaoskonnas rewideeritud asutusi — 47, kuu aruandeid — 1.028.

Rahaosakonna kontrolli alla kuuluwatest riigiasutustest ja eraettewõtetest on käesolewa aasta jooksul rewideeritud riigi maksuametid — 5, ringkonna aktsiiswalitsemi — 3, piirituswabrikuid — 22, napsi- ja likööriwabrikuid — 5, marja- ja puu-wiljaweinide tehaseid — 1, laki- ja polituuri-wabrikuid — 6, keemia-farmatsöitilisi ja kosmeetika laboratooriumisid — 7, piirituse, wiina ja likööri müügikohtasid — 12, tubakawabrikuid — 6, paberossitehaseid — 12, paberossikestade wabrikuid — 4, tuletikuwabrikuid — 4; lepinguid läbi waadatud — 94. Kuritegewusi, mis ametnikkude prokurööri kätte andmist oleks nõudnud, ei ole rewideerimiste juures mitte awalikuks tulnud, kuid ametnikkude lohakat tegewust, mille läbi riigi huwid enamwähem kannatada saanud, on enamasti igal pool konstateerida wõimalik olnud.

Küsitakse: meil töötawad ju aktsiisiametnikud, mis jaoks kontroleeriwad tubaka- ja wiinawabrikuid weel riigikontrolli ametnikud? Tegelik elu näitab, et meie aktsiisiametnikud selle tööga tarwilikult toime ei saa, sest et meie aktsiisiametnikud ei ole mitte küllalt hästi ette walmistatud. Oli, näituseks, isegi niisugune juhtumine, kus mingisuguse aktsiisiringkonna juhataja puhtsüdamiliselt tunnistas, et tema kunni ametisse astumiseni aktsiisiseadustega mingit tegemist pole teinud ja ka teenistuses olles ei ole tal korda läinud aktsiisiseadusi tundma õppida wastawate seadusraamatute puudumisel. Arusaadaw, et niisugune aktsiisiametnik kuigi tagajärjerikast tegewust ei suuda awaldada. (A. Schulbach (töer.) kohalt: Kas kontrollis parem lugu on?) Paraku ei ole meil küll palju häid aktsiisiasjanduse tundjaid, kuid need paar meest kes on, tunnawad oma asja hästi. Mis rewideeritud asutustesse puutub, siis pean mina tarwilikuks siin alla kriipsutada,

et korratult töötavad suuremalt jaolt need asutused, mis meie ajal loodud, ilma põhikirjadeta ja mis suurte awanssummadega opereerivad ja kus rohkesti uusi, asjaajamisega wilumata ja juhuslikult ametisse pandud ametnikka on, näituseks, kütteainete keskkomitee jne. Korralikult töötavad renteid ja postiasutused. Seal on suuremalt jaolt wanad ametnikud, kes asjaajamise reeglid tunnawad ja kus ka oma raamatud ja juba korraldatud raamatupidamised olemas. Muidugi on ka seal iseenesest vähem wõimalusi kuritarwitusteks. Kui meil kõik asutused nii töötaksid, nagu renteid ja postiasutused, siis wõiks riigikontrolli eelarwe neli korda vähem olla, kui tema praegu on. Hilja aja eest sõitsid meie kontrolöörid pea kõik postiasutused lõuna pool Tartut läbi, kuid ei leidnud ühtegi suuremat kuritarwitust.

Kahjuks on meil aga korralikult töötawaid asutusi vähe, kaugelt suurem osa asutusi on uued. Rewideerides neid asutusi ei täida riigikontrolli ametnikud mitte otse karistawa käe osa, waid täidawad sagedamini instruktori ülesannet: juhiwad tähelepanu wäärnähtuste peale ja aitawad arwepidamist sisse seada ja korraldada. Nõnda ei seisa ametnikkude peal mitte üksi kontrolli, waid ka instruktori ülesanne. Seda ülesannet on alla kriipsutanud, näituseks, ka sõjaminister, kes minule ette pani uutesse wäeosadesse häid kontrollametikka saata, et nemad seal korraliku raamatu- ja arwepidamise algusest peale sisse seada aitaks.

Kõike seda silmas pidades, ei saa mina tunnistada, et riigikontroll meil praegu liiga kallis oleks.

Ideaalseks pean mina seda, kui riigikontrolli üleüldse tarwiski pole, waid kõik ametnikud iseenesest ausalt asju ajaks. Aga kahjuks ei ole meie niisugusesse ajajärku jõudnud, waid oleme alles õige kaugel sellest. Kaugel sellest on ka teised uued ja ka wanad riigid. Nii teame, et Lätimaal riigikontrolli ametnikkude arw märksa suurem on kui meil ja ka suurtest kuritarwitustest on seal kuulda. Mis puhtub Wene-maasse, siis tõin ma waremalt näituse, et seal iga sajatuhande elaniku kohta ligemale 3 korda enam kontrollametikka on kui meil. (Wahelhüüe: Kas mõne suurema nina ka wõlla tõmmate?) (Kõneleja on waheajal kõnetoolilt lahkunud, pöörab

aga nüüd tagasi.) Ma tahaks weel paar sõna ütelda. Mis puhtub nendesse suurtesse ja väikestesse ninadesse, siis oli nendest siin kõnetoolil juba mitmel puhul juttu. Mina pean nii enese kui ka kontrollnõukogu liigete kohta tähendama, et meie suurte ja väikeste ninade wahel wahet ei tee, meie ees on kõik ühesugused, vähemalt püüame sel seisukohal olla. Meie ülesanne ei ole mitte kuritarwitustes süüdlaste juures nende teeneid arwesse wõtta ja nende üle kohut mõista, meie ülesanne on ainult teatawaid fakte nende tegewuse kohta konstateerida. Kui meie seda teinud oleme, siis on kohtu ja kõrgema wõimu asi, arutada, kas armu anda wõi mitte. See on ka minu kaastööliste seisukoht.

Mis puhtub aga meie töösse, siis on loota, et see kergemaks läheb, kui seltskonnas teine õhkkond walitsema hakkab. Ma ei tahaks mitte meie seltskonnale suuri etteheiteid teha, aga pean tunnistama, et meie seltskonnas liiga suurel määral salliwust kuritarwituste wastu ette tuleb. On inimesi, kes kõiksuguseid kahtlasi operatsioone ajawad, seda nii targalt tehes, et kontrollametikud neile seadusega ligi ei pääse. Kui nüüd need herrad, näituseks, seltsidele mõne karika annetawad ehk mõne muu „heateo“ teewad, näituseks, mõne summa heategewaks otstarbeks ohwerdawad, siis tõstetakse nad aupaiste seisukohale, seatakse teistele eeskujuks jne., selle peale waatamata, et neil tume minewik seljataga on. On arusaadaw, et kui seltskonnas niisugune meeoleolu walitseb, siis kontrolli töö wäga raske on.

M. Martna (sd.): Ma tunnen enese kohustatud olema sõna wõtma selle kohta, et ma ühel waremal koosolekul riigikontrolli kalliks nimetasin. Riigikontrolli juhataja seletas ja katsus selgeks teha, et meie kontrollaparaat kallis ei ole. Kontrolli juhataja ei rääkinud siin kui rühma liige ja mina ei räägi mitte kui asjatundja, waid kui lihtne arusaaja inimene, sellepärast wõiwad meie mõtetes lahkuminekud ette tulla. Kui mina rääkisin, et meil niisugust kallist aparati waja ei ole, siis öeldi mulle wahela, et see olla minu oma rühma mehe loodud. Seltsimees Oinas on tõepoolest selle asutuse seadusprojekti walmistanud ja see on walitsuse ja Asutawa Kõgu poolt wastu wõetud. Wõib olla, kui ma sel ajal siin oleks olnud, ehk ma siis ka ise selle seaduse poolt oleksin hääletanud, wõib olla, ehk ka wastu. Pean aga siin-

juures uuesti seda rõhutama, et praegusel silmapilgul selle summa peale waadates, mis riigikontroll maksab, näib ta mulle liiga kallis olevat. Mina ei eita mitte kontrolli vajadust, aga ma soowitan, et see kontroll odavamalt kättesaadaw oleks. Ma ei tea tõepoolest plaanisid, kuidas seda kätte saada, aga ma tahaks seda mõtet ergutada, et need orgaanid meie riigi walitsuses seal juures ka meie riigikontroll, kelle eriülesanded ja kohus peaks olema seda aparraati odavamaks teha, seda ka teha püüaksid. Riigikontrolloör tähendas siin, et Prantsusmaal olla ilmunud teaduslik kiri, mis Wene kontrolli kõige paremaks ja kõige eeskujulisemaks on tunnistanud, aga mul oleks väga huwitaw teada saada, kas on siis Prantsusmaal Wene kontrollisüsteemi peale üle mindud. Ma tähendasin wiimasel korral juba seda, et kuidas on see võimalik, et kõik ausad inimesed riigikontrolli on sattunud, kuna neid samu ausaid ametnikka oleks võidud ka teistesse ametiasutustesse leida? Minu arusaamise järele oleks siis igas ministriumis vähem wäärnähtusi olnud, kui need ausad ametnikud seal oleks olnud.

Siin tähendas rkl. Schulbach omawahe- lises jutus, et riigikontrolli ametnikkude seas olla ka kuritegusid ette tulnud ja keegi kontrollametnik olla walemarkide trükkimisesse segatud. Ma ei tea ligemalt selle asja kohta, aga herra Schulbach ütles, et asi olla kohtu kätte antud, millest järeldada võib, et ka riigikontrolli ametnikud ei ole sellest üleüldisest saastast puhtad.

Riigikontrolloör ütles, et tema loodab meile tulewal wõi ületulewal sügisel 1918. a. ja 1919. a. riigi kulude aruanded ette panna. (Riigikontrolloör A. Oinas: Kindlasti tulewal sügisel.) No nii väga kindlad meie selle peale küll olla ei wõi, sest väga võimalik võib olla, et ta weel ühe aastakese wiibib. Ma olen kuulnud enda rühma seas, kui ka väljaspool ütelist, et ei maksa eelarwe juures niikaua peatada, sest suuremalt osalt on selle järele juba välja antud ja ega meie seda enam tagasi ei saa. Ma mõõdan sama mõõdupuuga aruannete esitamist. Aruanded on tähtsad, aga seda tähtsamad, nida warem meie neid kuuleme. Aruannete awaldamisega ei peaks mitte nii toimetatama, nagu toimetati omal ajal Wene statistika andmetega, mida awaldati aasta wiieteist-kahekümne pärast, kui nende wäärtus juba täiesti kadunud oli. Olen

kuulda saanud, et herra Einbund riigikontrolli juhtides olla seda suuresti laiendanud, ja et herra Einbundi ajal olla seal ligi kolmsada ametnikku olnud, kuid nüüd meie rühma liikme juhatause ajal olla ametnikkude arwu umbes 100 inimese wõrra vähendatud, s. o. igatahes pikk samm sinapoole, et see aparraat odavamaks muutub. Kui meie seda tähele paneme, mis riigikontrolloör Oinas siin ette kandis, siis wõime meie järeldada, et selle urgitemise juures teenused õige suured on, ja ma tahan paljalt ühte toonitada, et mul kontrolli, kui niisuguse wastu, midagi ei ole, waid ma olen selle poolt, et need tagajärjed hoopis odavamalt kättesaadawad peaks olema. Sellepärast kordan ma weel uuesti, et meie kontroll, kui ka wastawad ametnikohad, võib olla ka Riigikogu, ümber peaks waatama teiste riikide sama aparraadi juures ja sarnase süsteemi peale üle läheks, mis kontrolli saawutusi odavamalt kättesaadawaks wõiksid teha. Ma ei soowi kontrollile ega tema ametnikkudele etteheiteid teha, sest ma saan aru, et nende amet eraldi raske on, neil on mitmesuguste asjade ja isikutega tegemist, mis mitte- armas ei ole, sest tihti tuleb mõnele suurele ehk wäiksele ninale warba peale astuda ja see on mõnigi kord õige täbar ja halb asi. Ma tunnistan neid teenuseid, aga soowin, et see warba peale astumine võimalikult odaw oleks.

Juhataja **O. Strandman**: Ma panen riigikontrolli eelarwe hääletamisele. (Hääletatakse.) Seega on riigikontrolli eelarwe II lugemisel wastu wõetud. (Kohtadelt: Waheaeg määrata!.. lõpetada!)

5. Järgmise koosoleku aja ja päewakorra kindlaksmääramine. **M. Martna**: (sd.): Ma teen ettepaneku koosolekut lõpetada, ja põhjendan seda ettepanekut sellega, et meil võimalik ei olnud järgnewa eelarwe osaga põhjalikumalt tutvuneda. Fraktsioonis tuleks meil selle peale natukene aega kulu- tada, nii et waheaeg õige pikale weniks, sellepärast juba parem lõpetada.

Juhataja **O. Strandman**: Rkl. Martna on ettepaneku teinud koosolekut lõpetada. (Hääletatakse.) See ettepanek on 27 häälega 19 wastu wastu wõetud. Kas tehakse ettepanekuid järgmise koosoleku aja kohta?

(A. Schulbach (töer.) Homme kell 10. Kohtadelt: Homme kell 5.) Homme kell 10 hom. on komisjoni koosolek, kas Teie jäete oma ettepaneku juure, herra Schulbach? (A. Schulbach (töer.) ko- halt: Ei!) Siis on tehtud ettepanek, koos-

olekut pidada homme õhtul kell 5. (Hää- letatakse.) Sellega on see ette- panek vastu võetud. On ettepanek tehtud eelarwet päwakorda võtta. Selle vastu ei waielda, loen tehtud ettepaneku wastuwõetuks. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 8,30 min. õhtul.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **O. Strandman.**

Abiesimees **A. Kerem.**

Sekretäär **A. Tupits.**

